CAPÍTOL VI

LES OBRES

PÓRTIC.—En el coneixement de la pintura catalana primitiva, la feta sobre taula és anterior d'alguns temps a la que decorà els murs de les nostres esglésies i demés edificis. No gaires anys enrera podria dir-se amb una certa versemblança que Catalunya antigament havia donat poca importància a la decoració mural; però les troballes que s'han fet en els darrers vint anys, donen lloc a fer creure que la pintura mural tingué un gran desenrotllament en els segles en què dominà l'arquitectura romànica. Aquesta pot assegurar-se que en les obres que deixà, sempre que pogué, hi donà el complement per medi del colorit, sobretot en els interiors. [1]

---

(1) Abans de l'any 1902 totjust se tenia notícia de la pintura de Pedret, per D. JOSEP PUIGGARÍ, i de la de Fenollar, al Rosselló, per en J. A. BRUTAILS. En JOSEP PIJOAN ha donat compte en la *Gaseta de les Arts* (15 d'octubre de 1924.—Any I, n.º 11) i en termes de un cert graciós desenfadament, d'algunes de les incidències a què donà lloc el descobriment de vàries pintures murals.—Al publicar en 1902 nostres *Nocions d'Arqueologia Sagrada Catalana*, en tractar de pintures murals, indicàvem l'existència de les de Sant Pere i Santa Maria de Terrassa, de Pedret, de Santa Anna de Monral i de Sant Pere de Casserres, (p. 248-249.)

Les obres de construcció de pedres desiguals, generalment anaven cubertes, en els interiors dels edificis, per uns arrebossats de morter, que rebia un emblancat de calç en la superfície, sempre que es judicava necessari.

En alguns llocs sembla poder-se demostrar que el color va fer-se servir per realçar la regularitat de la pedra emprada en la construcció interior de l'edifici. Així ho poguerem regonèixer en l'església de Bohí, [1] aont tot permet creure que, amb anterioritat a les pintures murals, de que parlarem més enllà, i sots l'arrebossat en què aquestes estan fetes, la paret era de pedra vista amb juntures afinades amb calç i pintades formant carreuat. Era aquest un sistema de decoració innoscent, que no deixava de tenir la seva importància decorativa.

En cap manera, no obstant, ni l'emblancat ni l'encarreuat podien satisfer la pietat cristiana en els edificis religiosos, ni l'afany d'ornamentació en els casals de la gent poderosa. Referint-nos als monuments del culte cristià, hem de dir que era convenient que el lloc on debien dirigir son esguard els fidels en l'hora d'oració, tot convergís en fer august i ple de reverència l'altar, sobre el qual s'hi celebrava el sant sacrifici.

Algunes vegades les pintures, donant assumptes religiosos, que servien com ensenyança per medi de figures, sobreixien de l'absis i invadien tots els paraments de l'edifici sagrat, que d'aquesta manera adquiria tot ell una eloqüència permanent, que servia en gran manera per la instrucció del poble. I com si d'això no n'hi hagués prou encara, podem esmentar alguna església de la nostra terra en la qual la decoració pictòrica es vessava cap a l'exterior, decorant admirablement tota una portalada.

No sols les grans esglésies catedrals i monacals tenien pintures, sinó que també moltes de les més insignificants,

---

(1) Hem vist que es cita igual procediment de decoració com ha observat en una de les esglésies de Tahull (PUIG, FALGUERA i GODAY: *L'Arquitectura Romànica a Catalunya*, vol. II, p. 568.)

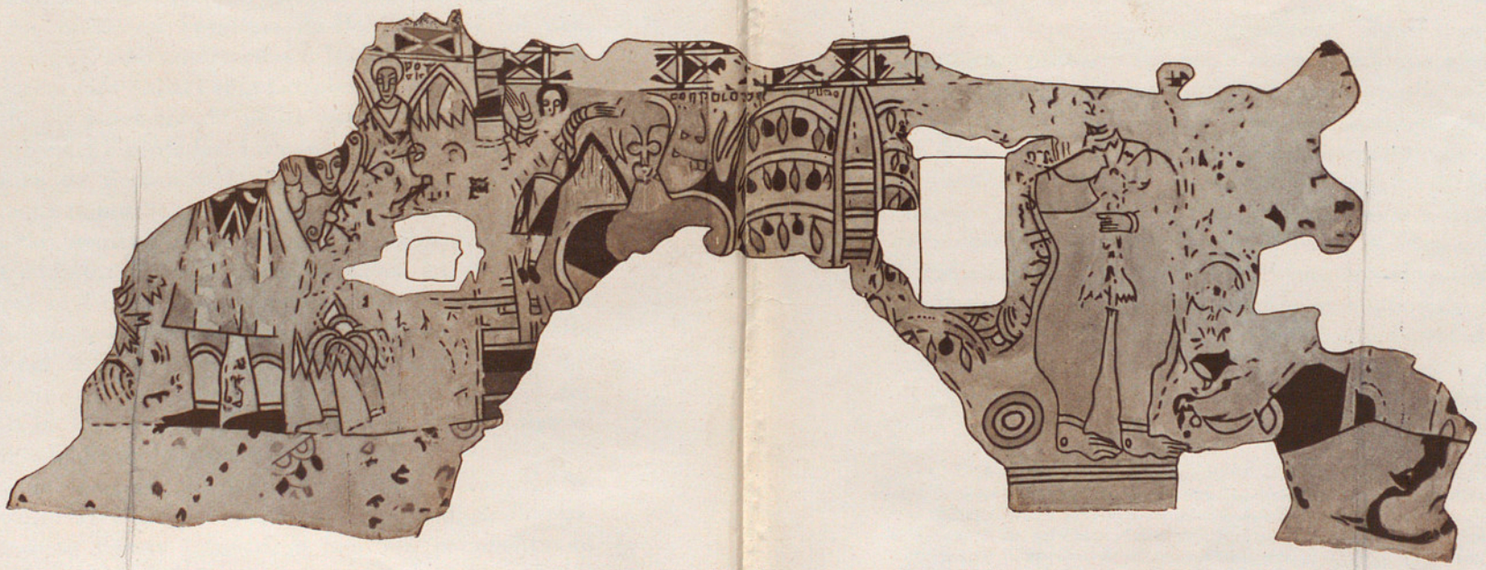

Fig. 19. — CONJUNT DE LA PINTURA MURAL DE CAMPDEVÀNOL
(Dibuix de Don Ramon d'Abadal i de Vinyals)

resultant que avui podem admirar les complicades i nobles decoracions que resulten més ben conservades, precisament existents en les encontrades de difícil accés, i que de segles la pobresa de les poblacions i veïnats han deixat com abandonades i sense elements per no haver pogut fer una transformació completa de l'edifici sagrat que les conté. [1]

Avui tenim ja una nombrosa sèrie d'exemplars d'aquestes pintures per fer, a imitació del que s'ha executat a França i en altres llocs, uns interessants volums reproduïnt i estudiant les pintures murals catalanes. L'obra de Mrs. Gélis-Didot i Laffillée, anomenada *La Peinture Decorative en France,* [2] va servir de model a la Junta de Museus de Barcelona i a l'Institut d'Estudis Catalans, per començar el que deuria ser el *corpus* de la Pintura Mural Catalana. Aquestes dues entitats han fet reproduïr fidelment alguns dels més interessants exemplars de la decoració pictòrica, que es posava com a complement de l'edifici religiós, fent-se'n de les còpies belles edicions en color i en negre que donen una bona idea dels originals i que faciliten el seu estudi. [3] Després ha vingut la costosa i

(1) A això deu afegir-s'hi l'observació de què en moltes esglésies que tingueren un mitjà passament, les pintures murals primitives foren picotejades, per a què s'hi aferrés al damunt una nova capa de morter, constituïnt un arrebossat que per sort poques vegades ha quedat lligat amb el que ja portava la pintura mural, que així avui ha restat conservada i més guardada que no pas la que en altres llocs sofrí un horrible emblancat de calç.

(2) S'estampà aquesta obra en 1889, a París. MR. LAFFILLÉE en 1903, publicà també una obra de conjunt, anomenada: *La Peinture Murale en France avant la Rennaissance.* No vol dir això que s'hagi donat a conèixer encara tot el que, en qüestió de pintura decorativa mural, resta existent en la veïna República, tota vegada que, com fa notar MR. EMILE MALE. (Vegi's *Histoire de l'Art,* d'ANDRE MICHEL, vol. I, 2.ª part, p. 756), encara hi ha regions del tot inexplorades.

(3) S'ha encarregat de la tasca de la publicació l'arquitecte D. JOSEP PIJOAN, qui ha escrit el text dels tres fascicles fins al present donats a l'estampa; el primer dels quals veié la llum en 1906.

Ha donat la deguda importància a la nostra pintura mural l'AUGUST L. MAYER en son llibre: *Geschichte der Spanische Malerei,* en la plana 15 de la segona edició. Igualment ne tracta la versió castellana, p. 29 a 32. Major espai li consagra la DRA. GERTRUDIS RICHERT, en l'obra *Pinturas Murales y Tablas Catalanas,* pàgs. 13 a 27.

meritòria traslació de vàries d'aquestes pintures al Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona, [1] resultant que ara amb poc treball poden admirar-se bona part i potser les més interessants pintures murals religioses.

Com se veurà en les pàgines que segueixen, la nostra pintura mural començà potser ja al segle X, prenent desenrotllament en la onzena centúria i un gloriós floreixement en els segles XII i XIII. Era natural que en la vida del romanisme, desaparició de l'art barbre i dels records dels visigods, decididament la pintura mural no es quedés pas enderrerida, i ornés, com era just i tradicional, les parets de les nostres esglésies. Resseguint aquestes cada dia apareixen nous exemplars, que permeten assegurar que no ha arribat encara l'hora de donar en conjunt complet l'estudi de nostre primitiu art de decoració mural. Esperant que, després del que haurem fet nosaltres, restarà encar molt per estudiar i completar, no volem pas deixar de dir-hi la nostra opinió sobre el que hi ha fins ara conegut.

Pel que es veu, a Catalunya hi va influïr ben poc la ordinació que, interpretant la manera de pensar del Doctor Meliflue, Sant Bernat de Claraval, trobem consignada en les primitives ordinacions de l'Ordre del Cister, quan prohibien que es fessin pintures i esculptures d'alguna importància en les esglésies i monestirs i granges dependents dels frares blancs. [2]

La pintura mural en la nostra terra no fou pas usada solament en la casa de Déu, sinó que ho fou alguna vegada

---

(1) Vegi's l'article de D. JOAQUIM FOLCH i TORRES inserta t en el número de *La Gaseta de les Arts*, anomenat: *Com s'han arrencat i traspor-tat els frescs romànics.*

(2) *Sculpturae et picturae notabilis in ecclesiis nostris seu in officinis aliquibus monasteriorum vel grangearum ne fiant interdicimus propter imagi-nem salvatoris. Et omnis notabilis varietas pauimentorum ab ecclesiis nostri ordinis amoveantur.* (Cànon VI.—Còdex XXXI, de la Biblioteca Provincial tarragonina:—*Usus cistercienses*, llib. I, paràgraf, 6.

en l'habitació dels nostres magnats i en sos castells. Desgraciadament, cap edifici de caràcter civil, anterior al segle XIII, s'ha conservat per a demostrar-ho. Però de tota manera pot retreure's, i ho hem fet ja abans d'ara, algun text documental que ho confirma. Si no n'hi hagués d'altre, seria suficient, per això, la nota de l'any 1157, referent a la batllia de la casa que els comtes de Barcelona tenien a Sant Cugat del Vallès, en la qual es tracta del gasto fet per uns *mecelmos qui la cambra pictabuant.* [1]

CAMPDEVÀNOL.—Creiem que la més antiga pintura mural descuberta fins ara a Catalunya, és la que trobà D. Ramon d'Abadal i de Vinyals en les desferres de una antiga capella rural, situada en un pujol de la part de ponent, del poble de Campdevànol, dintre un replec de la cordillera pirenenca. [2] Aquesta edificació, actualment en ruïnes i del tot esfondrada, judicada exteriorment i prenent com a dada d'observació el seu absis semicircular, podria indicar una obra del segle XII; però al fixar-se en la seva estructura interior, resulta que les parets laterals de l'edifici estan folrades, havent-hi un mur exterior que és doblat i protegit per un altre més modern, que sens dubte hi fou posat quan es volgué cubrir amb volta de pedra l'edifici sagrat i s'el dotà de un absis semicircular, desapareixent així el perill de un nou incendi, com el que sufrí primitivament quan la construcció no presentaria més que una sala, potser quadrangular, coberta amb teulat d'encavallades de fusta vista.

La paret més primitiva guardà, entre ella i la que la folra, una part de les pintures murals amb les quals fou dotada l'església en sa disposició més antiga. D'aquesta decoració mural se'n pogué veure una secció en la part

---

(1) JOSEP BALARI: *Orígenes históricos de Cataluña*, p. 637.

(2) Han dit alguna cosa sobre aquesta església, els senyors PUIG, FALGUERA i GODAY: Obra citada, vol. II, pàgs. 94-97.

que mirava de cara al nord, a causa de la conservació bastant completa del mur adossat a ella. Destruït aquest mur, anaren apareixent nous vestigis de la pintura sobre un arrebossat fet molt grollerament.

L'assumpte, representat certament de una faisó del tot bàrbara, donava l'escena ocorreguda en el Paradís terrenal, quan caigueren en pecat els nostres primers pares [Fig. 19]. Unes inscripcions en caràcters maiúsculs de traç molt incorrecte indicaven quina era la representació allà figurada. Confegint les lletres, sembla poder indicar-se les paraules: PVMO y COMEDIT HOMO.

Per descriure detalladament aquesta decoració mural, ens valdrem del text amb què ho feu son descobridor, Sr. d'Abadal: "La superfície d'arrebossat amb pintures existents té aproximadament uns cinc metres de llarg per dos d'alt; el dibuix és el que segueix: A la part alta un fris decoratiu a tot el llarg, compost de rectànguls creuats interiorment per ratlles formant aspa (creu de Sant Andreu); a la part baixa, altre fris que canvia segons els llocs; la franja central, de gran amplada, compta dibuixos historiats, amb l'ordenament que segueix, començant per la dreta de l'espectador: en primer lloc una sèrie de línies, espais i punts indesxifrables; després una figura que pot esser la representació d'Eva, la qual està mancada de cap i té els braços posats damunt del pit; segueix un armariet endinsat, decorat interiorment amb el motiu del fris superior, repetit; l'arbre del bé i el mal amb branques simètriques de les que pengen una fulla i un fruit alternativament; el cap i les espatlles d'Adam amb barbes i bigoti, figurats per raigs ondulats; un àngel amb els braços enlaire i volant [Fig. 20], altre àngel, el cap i les ales en la part superior; per últim dues figures, una gairebé entera, possiblement un àngel, que porta una mà enlaire i en l'altra un instrument, i altra vestida amb túnica visible de cintura avall".

"El procediment és senzillíssim: un perfilat, de color vermell, que és el que marca tot el dibuix, i alguns fons,

Fig. 20. — UN ÀNGEL

Detall de la pintura mural de Campdevànol
(Dibuix de Don Ramon d'Abadal i de Vinyals)

tocs de blau, groc brillant, ocre terrós: no es nota enlloc el més petit ombrejat: té tot el caient de una composició verament decorativa. En quant a la bondat de l'obra, apart de la suma importància arqueològica, és nul·la: producte de un artista muntanyenc, ineducat, presenta un aspecte pagesívol i infantil: les figures, difícils a voltes de conèixer, tenen els peus de costat i disposats l'un darrera l'altre, i en canvi les espatlles i el cap es presenten de front, un poc semblant als relleus i pintures egípcies: les cares són dibuixades de la manera més primitiva que pugui imaginar-se: un òvol, dues circumferències per ulls, una ratlla per boca, i el nas penjant ja dels mateixos ulls o bé de les celles representades amb un senzill arc: de cabells no n'hi han. Tot lo demés segueix la mateixa proporció". [1]

De la pintura mural de Campdevànol va treure'n una bella i fidelíssima aquarel·la el seu descubridor. Es la única cosa que en l'actualitat resta de la mateixa.

No tenim cap dada positiva, ni la més petita indicació documental, que permeti datar la primitiva església de Campdevànol i les pintures que van enjoiar-la. Estem mancats també d'altres documents ben datats que permetin establir comparació amb la interessant pintura mural. Aquesta creiem que pertany a l'art pre-romànic i, si es vol, al mosaràbic o art barbre. Creiem que les pintures que ens ocupen pertanyen a l'agrupació monumental de la qual ja hem parlat en els darrers paràgrafs del capítol I, i que són anteriors a l'onzena centúria.

SANT MARTÍ DEL CANIGÓ.—Al cronista Jeroni Pujades ja li havien cridat l'atenció unes pintures primitives, existents en el buit del cloquer. [2]

---

(1) Article inserta t en *Gazeta Montanyesa* i reproduït en la *Revista de la Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa*, vol. VII, p. 203 i 204; Any XIII, Setembre-Desembre de 1909. Vegi's també l'*Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, 1909-10, p. 715.

(2) *Crónica Universal del Principado de Cataluña;* lib. XIV, cap. LXVII, vol, VII, p. 364.

No falta qui ha dit que subsisteixen tant en l'església com en el cloquer canigonenc pintures bastant antigues: unes roses vermelles disposades en quadro, un escaquer blanc i violat, un altre blanc i vermell, unes faixes verticals dels mateixos colors, uns personatges gairebé esborrats, etc. [1]

Se sab que el monestir del Canigó fou fundat en 1001, consagrant-se la seva església en 1009. Així les pintures no poden esser anteriors a aquestes dades.

RIPOLL.—L'església monacal benedictina de Santa Maria de Ripoll pot assegurar-se que havia sigut pintada. L'arquitecte restaurador de l'antic edifici religiós, Don Elias Rogent, afirma que trobà en les parets interiors pintures murals romàniques, de les quals ell ne feu treure dissenys, que no hem pas pogut veure. [2]

Tal decoració no debia pas esser antecedent a l'any 1032, en què fou consagrada la sumptuosa església ripollesa.

SANT MIQUEL DE CUIXÀ.—L'església rossellonesa, avui esfondrada, de Sant Miquel de Cuixà, tenia primitivament rica decoració policroma que, en l'any 1887, fou vista per l'arquitecte D. Elias Rogent, qui escrigué que la vella construcció conservaba en ses parets venerables restes que justificaven la passada existència de pintures. [3]

---

(1) J. A. BRUTAILS: *Notes sobre l'Art Religiós en el Rosselló*, p. 152.

(2) *Informe sobre las obras realizadas en la basílica y las fuentes de la restauración de Santa María de Ripoll*, pàgs. 36-37.—Vegi's com ho consigna el senyor Rogent: *La iglesia, sin ningún género de duda, fué en su primer período policromada; probándolo el haberse encontrado en los hemiciclos menores i en los alfaifares de ventanas tapiadas en los primeros años del siglo XV, fragmentos de pintura que lo acreditan, y también, porque la irregularidad de las fábricas interiores no permiten dejar visibles los paramentos.*—PIJOAN: *Cuadernos de trabajos de la Escuela Española de Roma*, vol. I, p. 7.—J. M. PELLICER i PAGÉS: *Santa María del Monasterio de Ripoll*, p. 66.

(3) *Informe citat*, p. 37.

El Joan August Brutails, qui escrivia cinc anys després d'en Rogent, consignava que les pintures que l'abat Oliva havia prodigades en la decoració del temple monacal havien ja desaparescut. [1]

A aquestes pintures sembla que fa referència la interessantíssima epístola que, en l'any 1040, escrigué el monjo Garcia fent la història i celebrant les pompes de Cuixà, quan, després d'enumerar llargament les relíquies que feien venerable l'església de Sant Miquel, i després de descriure poèticament l'altar i baldaquí, fa referència a què l'espai que hi havia darrera de l'altar dedicat al Príncep de les angelicals milícies havia estat ornat amb munificència singular, posant-hi la Mare de Déu entre els dos arcàngels Sant Gabriel i Sant Rafel, en disposició tal que la figura de la Mare de Déu mirava al lloc on hi havia l'altre arcàngel Sant Miquel, la qual cosa sembla que faria alusió al mateix altar principal de l'església. [2]

SANT PERE DE TERRASSA.—En el tester del fons d'aquesta església, tester que obstrueix la concavitat del mig de l'absis triconque, que ha estat considerat com a obra visigòtica, [3] en època plenament romànica i segons

---

(1) *Notes sobre l'Art Religiós en el Rosselló*, p. 150.

(2) *Marca Hispànica:* Apèndix CCXXII, col. 179 i 180. *Ipse quoque jampridem spatium quod fuerat post altare venerandi Michaelis argumento et munificentia singulari amplexus est, et disposite in Sanctum Domini opus a foris super reverenda martyrum Valentini, Flamidiani, atque confessoris Nazarii, corpora ad locum nunc condigne venerantur, pulchro et arcuato opere beatae genitricis Mariae et arcangelorum Dei in crypto, quae ad praesepium dicitur extruxit Ecclesiam, ita ut ex utroque virginis latere summi Dei angeli tantae Dei matris gloriam laudibus sive meritis in obsequium novae salutationis a dextris ejus Gabriel conceptum partus nuntiet, ac a sinistris virginalis gloriae plenitudinem splendidis Raphael affirmet. Ad pedes etiam seu insinu causa famulatus circumsepsit, et hinc inde martyres sepelivit, qui de se vel languentium salute dicerent: Ecce iste Deus, fortitudo nostra. A facie autem Reginae, ut est terribilis ac divinus Michael, tamquam ad tuitionem sui filium ante tempora natum fidelibus et omnibus ad se venientibus assignavit.*

(3) PUIG, FALGUERA i GODAY: Obra citada, vol. I, p. 311.—La restauració d'aquesta església en temps de la Reconquesta es troba testimoniada com a parròquia en els anys de 966 i 967. (Id. Id. p. 307.)

Fig. 21. — SANT PERE DE TERRASSA en l'any 1915

Fig. 22. — SANT PERE DE TERRASSA
Tester de l'altar major

Fig. 23. — PINTURA MURAL DE SANT PERE DE TERRASSA

Dibuix d'A. Planella i Roura

sembla al segle XI, s'hi construí l'al·ludit tester que presenta sis hornacines o finestres cegues, les dues superiors geminades i en les quatre de sota, com aquelles separades per columnes amb sos respectius capitells, formant en conjunt una mena de gran retaule [Figs. 21 i 22].

Els dos ninxos superiors contenen en sos campers plans dues figures d'àngel, veient-se en els quatre inferiors els símbols dels Evangelistes. L'espai que resta lliís als costats de les hornacines superiors, presenta una mena de serafins amb sis ales.

Més avall de les hornacines, hi quedava un espai lliure en el qual s'hi obria un portal, tirant-se així a perdre part d'altra composició pictòrica, composta de nou figures que formen com dues agrupacions; les sis de l'esquerra amb els braços alçats i les tres de la dreta com si es dirigissin envers les altres. D'aquestes darreres, la més dirigida cap al mig, presenta en el seu cap un capell formant tres punxes [1] [Fig. 23].

El conjunt i els detalls d'aquesta composició acusen una mà poc pràctica i en molt poca cosa indicadora de un veritable artista. Els colors són ben pocs i apenes entre ells s'hi regoneix el groc, el vermell i la terra negra, destacant-se tot sobre un blanc totjust trencat per un to gris. Acaba de fer aparèixer més tosca la pintura que ens ocupa el seu deplorable estat de conservació, contribuïnt tot a fer difícil la interpretació d'aquesta escena. La circumstància de què la figura del capell de les tres punxes aixequi amb sa dreta un bastó enlaire, podria donar lloc a pensar que es tracta de Moisès fent que les aigües del Mar Roig s'engolissin els egipcis, que aquí estarien figurats pels sis personatges de la part esquerra, dels quals els

(1) El Museu d'A. i A. de Barcelona posseeix una còpia del conjunt del tester de l'absis major de Sant Pere de Terrassa, degut al pintor Alexandre Planella i Roura.

tres del mig de la composició semblen en actitud de desesperació. Creiem més raonable tal interpretació que la expressiva dels tres joves companys del profeta Daniel tirats al forn de Babilònia.

PEDRET. — L'obra que dedicaren a l'arquitectura romànica els senyors Puig i Cadafalch, Falguera i Goday, consagra algunes pàgines a l'antiga església de Pedret. [1]

Aquesta havia estat ja objecte de l'estudi que Don Josep Pijoan va estampar en el primer fascicle de la publicació de l'Institut d'Estudis Catalans, titulada: *Les Pintures Murals Catalanes.*

Tal església, avui abandonada, resulta donar un tester pla, flanquejat per dos absidiols de planta quasi circular, que no fan més que 2'20 ms. de diàmetre. En el de la part de l'Epístola s'hi regoneixien interessants pintures murals, de les quals parlà en Puiggarí ja en 1889, [2] qui en publicà unes notes amb un dibuix, per a donar idea de la composició que allà s'hi desenrotllava.

En la volta, que podríem denominar cúpula d'aquell absis, constituïda per un casquet esfèric, hi havia part de una representació de la Verge Maria amb l'Infant Jesús, [3] [Fig. 24] sentada en ric escambell, veient-se en el camper

---

(1) *L'Arquitectura Romànica a Catalunya*: Vol. I, pàgs. 366-370. — Pot veure's M. GÓMEZ-MORENO: *Iglesias Mozárabes*, p. 59.

(2) Revista *L'Avenç*. — Ultimament ha parlat d'aquesta pintura DON JOAQUIM FOLCH i TORRES, en la *Gaseta de les Arts*, any I, n.º XXIII, corresponent al 15 d'abril de 1925.

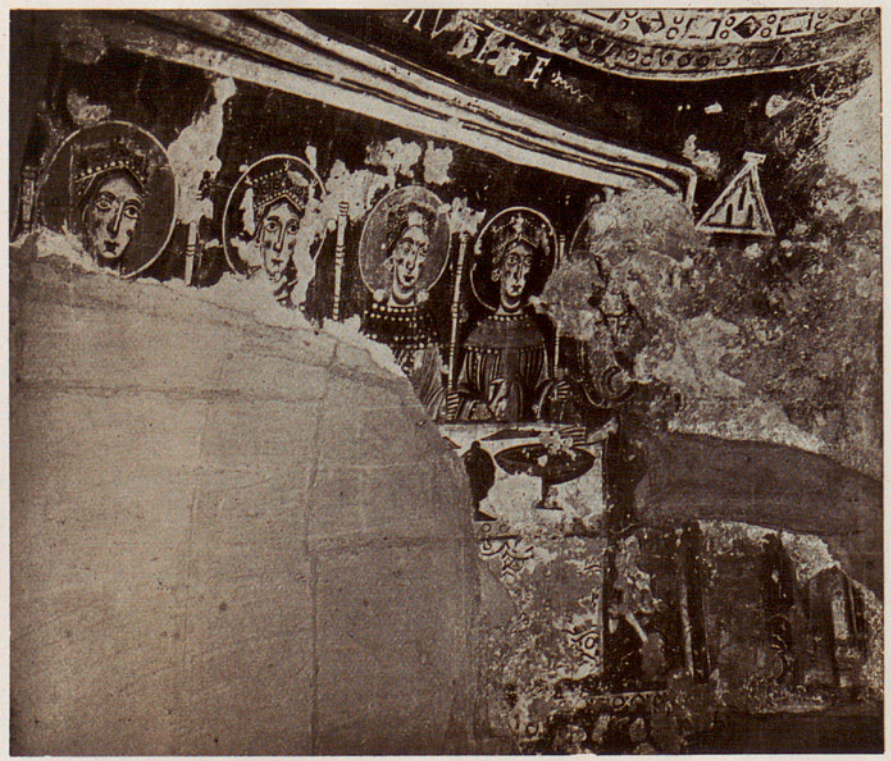
(3) Hem de consignar el nostre agraïment a la Junta de Museus de Barcelona i al Director del Museu d'Art i Arqueologia, D. Joaquim Folch i Torres, per haver-nos proporcionat gran nombre de fotografies referents a les pintures murals. La major part dels clixés, reproductius de detalls de les esmentades pintures, foren fets abans de la col·locació definitiva dels originals en els conjunts que son preuat ornament del Museu; pel que donen els detalls *en pla* i sens la deformació que forçosament la fotografia deuria produïr, si tals detalls haguessin ja estat col·locats en sos llocs corresponents a superfícies de secció esfèrica i cilíndrica. Aquestes fotografies són degudes al Servei Fotogràfic del mateix Museu, encarregat al trassut operador senyor Vidal Ventosa.

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 24. — LA VERGE MARIA AMB L'INFANT

Detall de les pintures murals de Pedret — (Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 25.—LES VERGES PRUDENTS

Detall de les pintures murals de Pedret. — Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 26. — LES VERGES FÀTUES

Detall de les pintures murals de Pedret. — (Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 27. — REPRESENTACIÓ DE L'ESGLÉSIA

Detall de les pintures murals de Pedret. — (Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

les lletres: SANTA MARIA, i rodejada per un anell circular, simulant gemmes i costosa orfebreria; trobant-se en els murs o paraments laterals la gràfica expressió de la paràbola de Crist, referent a les verges fàtues i a les verges prudents.

Tant les unes com les altres d'aquestes fembres serien en nombre de cinc, quedant en part visibles les benaurades, que presenten corones en les seves testes nimbades i rica indumentària, [Fig. 25] oferint l'antorxa encesa i estant sentades davant de una taula en la qual s'hi regoneix rica vaixella i pomposes estovalles. D'aquestes cinc figures sols n'hi ha una de força completa, tota vegada que les demés foren mutilades, a l'obrir-se la comunicació entre l'absidiol i el presbiteri, quan aquell fou destinat a sagristia. Presidiria en la taula el Diví Espòs, del qual sols se'n conserva el detall de les robes del braç dret i estaria col·locat entre les verges prudents i les fàtues, trobant-se com tancant la porta de son palau a les verges boges [Fig. 26]. D'aquestes estan en bon estat de conservació sols quatre d'elles, les quals porten riques vestidures, sens les corones d'orfebreria ni els nimbes que llueixen, com hem dit, les seves companyes. Elles porten les antorxes apagades i posades cap avall, penjant-ne la figueta, vas o gobellet que deuria contenir el ble i l'oli que les malaurades havien deixat apagar. En l'espai que resta més a la dreta s'hi troba una noble matrona coronada i amb fastuoses vestidures, lluïnt un ceptre com una tija de lliris en sa dreta i tenint l'altra mà alçada en actitud de predicar [Fig. 27]. Un nimbe circular rodeja el seu cap, i està seguda sobre un edifici amb teulada a dues vessants i dues creus en els extrems del teulat. La llegenda amb signes alfabètics posats l'un sobre l'altre en sentit vertical, dóna la interpretació d'aquesta figura, tota vegada que permet llegir la paraula ECREXIA. Surmontant la composició per sa part superior, hi va un espai amb llegendes tals com QVIQVE PRVTETES que correspon a les cinc donzelles admeses al convit celestial, llegint-se més enllà, al damunt de les verges malaurades, QVIQVE FATVE.

Una ampla faixa simulant un meandre o greca, formada per una cinta que es plega en ziga-zaga, va al damunt del que en podríem dir la socalada, que està ornada de una rica draperia folgadament pleguejada i de color blanc florejat amb motius vegetals, amb els quals es combina algun animal fantàstic [Fig. 28].

Les dues finestres que donen llum a l'absidiol, presenten en el gruix del mur abocinat multiplicades faixes amb ornamentació de motius vegetals estilitzats i d'elements geomètrics.

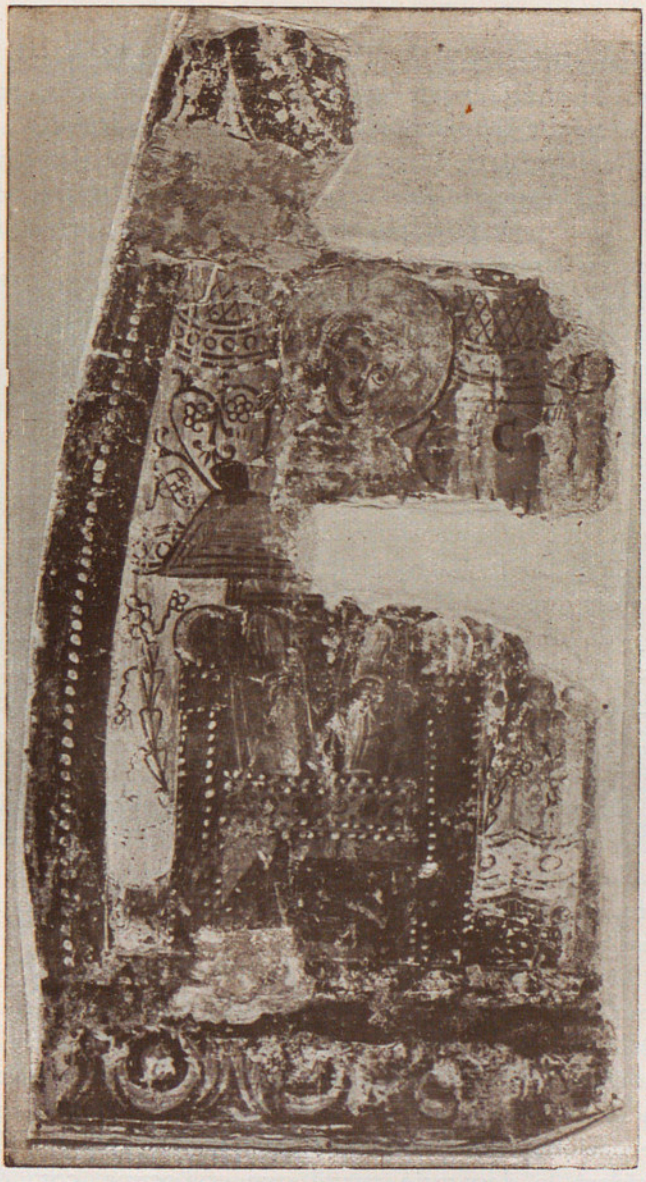

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 28.—DRAPERIES

Detall de les pintures murals de Pedret. — (Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

Al voltant de l'arc d'entrada, en la part corresponent a l'interior de l'absidiol, hi va pintat un brot serpentejant amb flors a manera de raïms, tot fet de una faisó simplista i molt innocent. En el gruix de l'arc de ferradura s'hi conserva una pintura, representant una matrona seguda sobre un escambell encoixinat, la qui presenta sobre els genolls un tauler, que bé podria pendre's com una arpa o psalteri, tota vegada que indicaria que està cantant la paraula SANCTUS, que es repeteix dues vegades a prop d'ella, ressaltant tal figuració sobre un dorsal o tapiç ornat de flors vermelles [Fig. 29]. Es de pensar que aquesta matrona no aniria pas sola, puix que en l'arc hi resta

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 29. — MATRONA LLOANT AL SENYOR

Detall de les pintures murals de Pedret
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

espai per intervenir-hi altra figuració. També en el lloc central hi podria haver hagut un cèrcol decoratiu, en el qual hi hauria representació de l'Anyell Immaculat.

En el tester de l'arc s'hi veuria també decoració policromada, conservant-se'n una part prop de la faixa, enriquida amb una greca, composta de dues cintes que es combinen exposant un motiu crucífer, no faltant-hi tampoc indicis d'ampla ornamentació vegetal estilitzada.

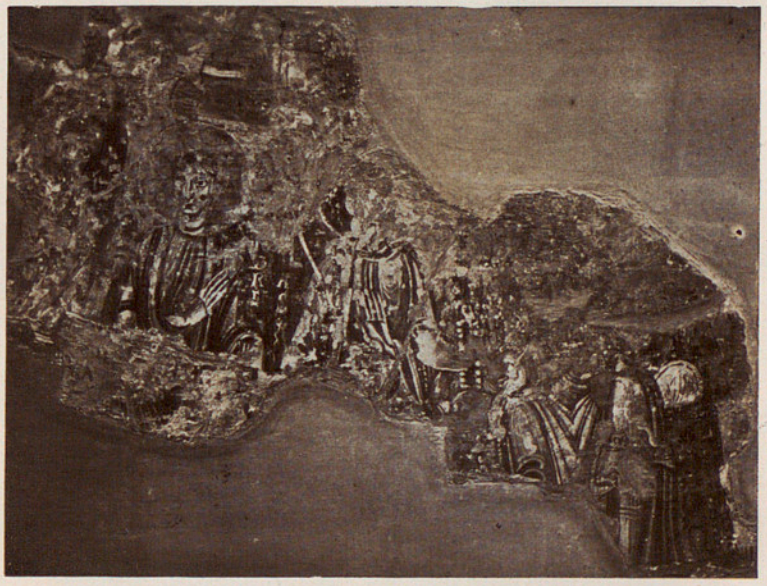
Altre absidiol de la mateixa església de Pedret, corresponent a la part de l'Evangeli i presentant disposició semblant al que fins ara ens ha ocupat, oferia igualment decoració mural que ens ha arribat en molt sensible estat de mutilació. En aquest absis s'hi representaria, en judicar per la part que ha arribat fins a nosaltres, el sopar pasqual fet als últims de la seva vida per Jesús, qui hi convidà al Col·legi Apostòlic. Quatre són les figures dels Apòstols que avui conserva tal pintura mural [Fig. 30]. Prop de un d'ells s'hi divisen les lletres..... REAS, que prou al·ludeixen al germà de Sant Pere. La representació del Senyor que presidiria la composició, sembla que no aniria posada en el lloc mitger de la taula del sagrat convit, sinó que estaria seguda en pompós soli encoixinat i proveït d'honorífic dorsal, veient-se d'ella sols la part inferior de la figura o siga des dels genolls als peus.

Pot assegurar-se que aquest segon absidiol aniria, com l'altre, enriquit en sa part inferior per una luxosa draperia pintada.

Si tinguéssim de judicar de les pintures de Pedret purament per la indumentària que llueixen les figures, especialment les verges fàtues i prudents, trobaríem que elles es podrien referir a època molt reculada. En la comunicació presentada per D. Josep Pijoan en el desè Congrés Internacional de Història de l'Art, tingut a Roma en 1912, considerà la decoració mural que ens ocupa, com de la onzena centúria. [1]

(1) *Atti del Congreso*, p. 144.

Hem de dir que no creiem pas fora de lloc l'opinió aquesta, per més que les figures de les fembres de Pedret, amb sos habillaments, en els quals el pintor hi prodigà sumptuoses i amples orles de dita pedreria, fan pensar amb els *pallium* consulars, que es veuen en els marfils dels segles VI al VIII i en els mosaics de Ràvenna.

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 30. — EL SANT SOPAR

Detall de les pintures murals de Pedret. — (Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

Les coloracions que es veuen en les pintures de Pedret són la groga, vermella, negra, blanca i blau-verda, donant tonalitats intermitges al fer-se la combinació d'aquelles tintes.

El Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona té esplèndidament instal·lades aquestes composicions pictòriques. [1]

---

(1) Sala V, n.º 65 i 66. *Museo de la Ciudadela: Arte Románico, Catálogo;* pàgs. 120-126.)

SANT MARTÍ SESCORTS. — En la Plana de Vich, no lluny del riu Ter, s'aixeca l'antiga parròquia de Sant Martí Sescorts, la qual sembla consagrada l'any 1068, per més que ha de dir-se que tal església romànica succeí a altra més antiga. [1]

El tester principal de l'actual església, darrera de un insignificant retaule barroc, deixa totjust visible un absis en el qual s'obrien una sèrie d'hornacines semicirculars. D'aquestes petites capelles, que debien donar graciós aspecte a la part superior de l'església, avui amb gran dificultat és possible contemplar-ne dues de la part de l'Epístola. Elles, com tot l'absis, deurien haver anat esplèndidament vestides de pintura mural, desenrotllant temes en els quals hi era exposada gràficament la creació de l'home i de la dona, sa desobediència al precepte del Creador i llur càstic.

Les dues úniques escenes que avui són visibles expressen els darrers episodis d'aquell programa. En una d'elles s'hi regoneix als primers pares, nusos i posats sota un arbre, als quals reconvé per son pecat el Déu que els havia posat el manament de no menjar de la fruita prohibida [Fig. 31]. De la figuració de l'Omnipotent sols se'n pot veure una mà que senyala a Adam i Eva pecadors, i un petit fragment de les seves vestidures, llegint-se en un fris superior..... NUS AD ADAM UBI ES, llegenda prou significativa per a què tinguem d'entretenir-nos en exposar-la.

En l'altra hornacina s'hi regoneix a l'àngel del Senyor amb l'espasa desenvainada i en gràfica expressió d'empènyer cap a fora del Paradís a Adam i Eva, que estan representats sense vestidures i amb faccions indicadores del desconhort, en regonèixer el terrible càstic de què s'havien fet reus [Fig. 32]. En la part superior s'hi troben els fragments del corresponent epígraf... DAM... DISSO.

---

(1) *Nocions d'Arqueologia Sagrada Catalana*, p. 209.—PUIG FALGUERA i GODAY: *L'Arquitectura romànica a Catalunya*, vol. II, p. 253.

Fig. 31. – EL SENYOR FA REGONEIXER EL LLUR PECAT D'ADAM i EVA

Defall de les pintures murals de Sant Martí Sescorts

Fig. 32. — L'EXPULSIÓ DEL PARADÍS

Detall de les pintures murals de Sant Martí Sescorts

Sota ambdues composicions s'hi veu un principi de la blanca tapiceria que, amb folgats plecs, constituïria la socalada de tot l'absis.

Una cosa és per cridar l'atenció en el que resta de la historiada decoració de les hornacines. Ens referim al camper sobre el qual hi han les figures. Aquest està constituït per tres parts horitzontals, la inferior de les quals deu voler figurar un primer terme de roques i un pla terrer en el qual hi abunden les flors, venint-hi al damunt un ample espai amb ratlles ondulants que deuen voler significar la concepció que els antics tenien de la terra, la qual estava rodejada de immenses extensions de mar, restant-hi encara un espai superior que deu voler significar el firmament.

Les pintures de Sant Martí Sescorts no semblen pas gaire posteriors al temps en què fou consagrada l'església, podent-se clasificar sense inconvenient entre les de la segona meitat o finals del segle XI. En elles el pintor s'hi manifestà influït per les miniatures dels manuscrits contemporanis, exposant-hi els principis de l'humà llinatge amb una bona gama de colors, entre els quals s'hi compta el blau i el vert. [1]

SANT CLIMENT DE TAHULL.—Aquesta església, que és una de les poques que ha conservat fins a nosaltres la forma tradicional de les esglésies llatines de tres naus separades per columnes cilíndriques que aguanten la coberta de fusta, tingué l'absis principal i els dos laterals i tots els paraments de les seves parets i fins les columnes, vestits de rica policromia, que en la part que ha arribat fins a nosaltres, resulta una de les més magnífiques i imponents manifestacions del decorat pictòric català.

La part salvada de la destrucció i de les repetides cu-

(1) En l'*Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans* de 1909-10, pàgs. 714-715, es dóna una curta referència a aquestes pintures.

bertes de calç, es conserva en l'actualitat en el Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona, del que n'és una de les millors obres que s'hi hostatgen. Qui ordena aquestes ratlles recordarà sempre amb goig la diada del 9 de setembre de 1907, en què, formant part de la missió d'estudis a l'Alt Aragó enviada per l'Institut d'Estudis Catalans, quan darrera els alts pinacles de un retaule gòtic del segle XVI, pogué formar-se idea del què era la meravellosa decoració de l'absis del presbiteri de la citada església. Mes tard aquesta decoració i tots els elements aprofitables de la total del santuari foren trets de son lloc i adquirits per la Junta de Museus barcelonina [Fig. 33]. [1]

La principal de les pintures murals de Sant Climent de Tahull era amb raó la de l'absis major. En la conca o petxina en quart d'esfera hi havia la representació de l'Omnipotent presidint tot el conjunt del sant temple [Fig. 34]. Com de costum, anava posada majestàticament dintre una auriola irisada i ametllada, seient sobre un arc transversal decoratiu i posant els peus nusos sobre una semi-esfera, indicadora de l'esfera mundial. Beneïa amb sa dreta en noble gest i presentava sobre el genoll esquer sostingut per l'altra mà, un llibre obert en el que hi eren ben llegidores les paraules: EGO SVM LVX MVNDI. La seva túnica de color grisat i enriquida d'amples franges oferia sos abundants plecs per sota el blau mantell, disposat segons la manera romana. El cap de la santa figuració de trets simètrics, portava nimbe crucífer, indicant una noble serenitat [Fig. 35]. Als costats de la testa i ressaltant sobre camper verdós s'hi veien l'*Alpha* i *Omega* apocalíptiques, penjant cada una d'aquestes lletres de tres filets, a la manera dels *clamateria* sospesos de les corones de Guarrazar.

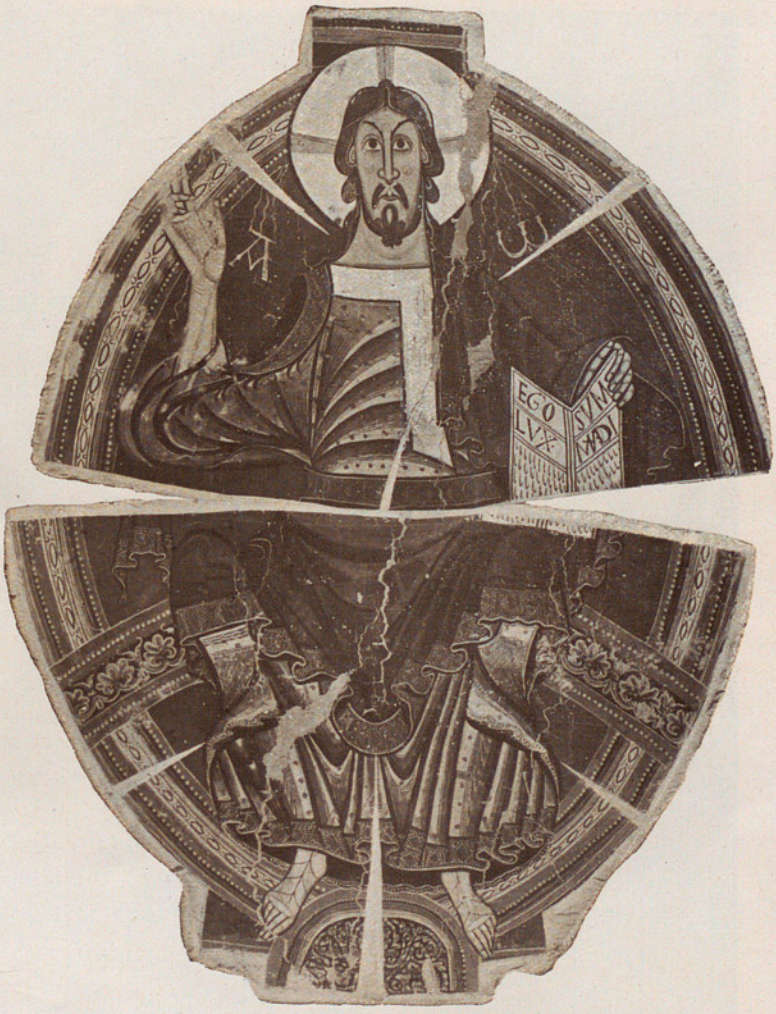
Feien costat i oferien homenatge a la representació de l'Esser Suprem, quatre àngels i dos serafins, la meitat

(1) Sala VII, n.º 77-86; *Catálogo*, pàgs. 134-138.

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 33. — CONJUNT DE L'ABSIS DE SANT CLIMENT DE TAHULL
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 34. — EL PANTOCRATOR

Detall de les pintures murals de Sant Climent de Tahull
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 35. — CAP DEL PANTOCRATOR

Detall de les pintures murals de Sant Climent de Tahull
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

per cada part, amb els símbols dels pregoners de la Divina Llei. Els àngels que ocupaven la part superior, portaven l'un l'al·lusió a Sant Mateu, SANCTVS MATHEVS; pel que ostentava el llibre de l'escriptor inspirat. L'àngel al·lusiu a Sant Joan, SANCTVS IOHANNES, tenia recollida, entre els plecs del mantell sobre son pit, l'àguila corresponent al sagrat Evangelista. Els serafins amb testa humana i cos amagat darrera de sis ales, les quatre més vistoses plenes de ulls, ocupaven llocs més inferiors, restant a sos peus uns cèrcols aparellats, en els quals hi eren ben coneixedors els altres animals misteriosos de la visió d'Ezequiel, anant a la part dreta del Senyor el lleó de Sant Marc [Fig. 36] i la mitja figura de un àngel, i el bou de Sant Lluc [Fig. 37], també al costat de una figuració angèlica.

Tot ressaltava sobre fons colorit a tres faixes horitzontals de to de plom, la superior, i groc i blau les altres.

Sota d'això, en la part semicilíndrica de l'absis, en altre temps s'hi podien veure, dintre set hornacines pintades i amb separacions de columnes amb capitells de fantasia, sis grans figures dretes, mancant-hi encara les dues dels extrems. Les de la part de l'Evangeli que feien costat a la finestra central, eren, començant per l'esquerra, els Apòstols Sant Tomàs i Sant Bartomeu, i la Verge Maria [Fig. 38]. El primer..... OMAS era visible en sols la meitat del seu bust. El segon, SA BARTOLOMEE, ostentava un llibre tancat sobre el pit i sostingut per les dues mans, reverentment velades per son folgat mantell. La figuració de la Verge Maria, S MARIA, vestia toca blanca posada sobre son mantell blau, tenint ben visible amb plàcida actitud la mà dreta sobre el pit, mentre que, amb l'esquerra coberta per son mantell, aixecava la fiala d'or de la que se'n despedien raigs de foc, indicadors de les oracions dels sants de què fa esment el Sagrat Apocalipsis.

A l'altra part de la finestra que dúia la seva escaixada policromada s'hi vèia al deixeble estimat S IOANNES, qui elevava amb sa dextra emmantellada un llibre clos, veient-se al seu costat Sant Jaume, S IACHOBE en

posa similar a l'anotada en Sant Tomàs [Figs. 39, 40 i 41]. Formaria part d'aquesta sèrie de sacres representacions la figura de Sant Felip, avui perduda i a la qual corresponen les lletres S FIL..... La meitat inferior d'aquests Sants intercessors pel poble fidel estava del tot caiguda, no conservant-se tampoc ni indicis de la socalada general. Un camper faixat de groc i blau féia ressaltar els sis personatges benhaurats, en els quals no hi ha dubte de què la seva posa era dreta.

El Museu barceloní conserva bons paraments dels dos arcs que acompanyaven a la predita decoració absidial. Un d'aquests portava, en el lloc més alt de l'arcuació, dintre un cèrcol honorífic, la representació de l'Anyell de Déu; segons la descriu el vident apocalíptic, amb la testa nimbada en creu i proveïda de set ulls [Fig. 42]. L'altre arc lluïa com a motiu eminent, també dintre un cèrcol triomfal, la mà de l'Omnipotent en actitud benedictòria; amb la qual cosa s'hi al·ludia respectivament a les Persones Divines, Fill i Pare [Fig. 43].

Formarien part d'aquesta mateixa decoració unes composicions quadrangulars, en una de les quals s'hi nota un personatge segut i en actitud de dormir que, per això que és característic en la iconografia cristiana com al·lusiu al Patriarca Jacob, és de pensar que donaria una representació del qui fou pare de les dotze tribus de Israel [Fig. 44].

En altre composició quadrangular, s'hi regoneixen dues persones aparellades, que podrien representar esperits angèlics, com sembla demostrar una llegenda, totjust visible, que hi ha en els seus peus. Aquesta té al dessota altra figuració ja més fàcilment intel·legible, tota vegada que l'acompanya la llegenda: LATZARVS, éssent-hi coneixedor un home mig-nú amb son cos tot llagat i com extès a terra, sostenint en sa mà dreta un bàcul terminat en tau, a qui llepa les nafres, que té en ses cames, un gos que sembla sortir de unes portes curiosament provistes de perns i ferrollats. A tot això correspon la paràbola del ric] Epuló

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 36. — EL SÍMBOL DE L'EVANGELISTA SANT MARC

Detall de la decoració mural de Sant Climent de Tahull. — (Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 37. — EL SÍMBOL DE L'EVANGELISTA SANT LLUC

Detall de la decoració mural de Sant Climent de Tahull. — (Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 38. — SANT TOMÀS, SANT BARTOMEU i LA VERGE
Detall de les pintures murals de Sant Climent de Tahull. — (Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

A75

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 39. — SANT JOAN i SANT JAUME

Detall de les pintures murals de Sant Climent de Tahull. — (Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 40. — SANT JOAN EVANGELISTA

Detall de les pintures murals de Sant Climent de Tahull
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 41. — SANT JAUME

Detall de les pintures murals de Sant Climent de Tahull
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 42. — L'ANYELL IMMACULAT

Detall de les pintures murals de Sant Climent de Tahull
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

185

exposada per Jesucrist [Fig. 45]. També aquestes composicions ressaltaven sobre campers colorits i a faixes transversals, vermelles, blaves, blanques i grogues.

Un no es cansaria mai de ponderar la riquesa de color

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 43. — LA MÀ DE L'OMNIPOTENT
Detall de les pintures murals de Sant Climent de Tahull
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

i la fantasia decorativa amb què està feta i desenrotllada aquesta composició, acreditadora de tot un artista. La brillantor i varietat de tons, que tenen matissos diversíssims a base de blau, verd, vermell, porpra, negre, ombra,

groc i blanc, la riquesa de les orles, la fastuositat de les folgades draperies i la magestat de les figures, fan d'aquest absis, que mideix ben aprop de 4 ms. de diàmetre, una obra en tot punt remarcable i digna d'esser comparada

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 44. — EL PATRIARCA JACOB
Detall de les pintures murals de Sant Climent de Tahull
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

amb el millor que es coneix en pintura mural romànica. Avalora més aquesta decoració la circumstància de poguer-se datar l'obra, tota vegada que en la columna més imme-

diata a l'altar major de l'església de Sant Climent, en la part dreta, hi havia una inscripció pintada amb els mateixos colors que els de l'absis, en la qual es podia llegir el que segueix [Fig. 46]:

ANNO AB INCARNACIONE
DOMINI MCXXIII-IIII IDVS DECEMBRIS
VENIT RAYMVNDVS EPISCOPVS BARBASTRE
NSIS ET CONSACRAVIT HANC ECCLESIAM IN HONORE
SANCTI CLEMENTIS MARTIRIS ET PONENS RELIQVIAS
IN ALTARE SANCTI CORNELII EPISCOPI ET MARTIRIS.

Així l'església fou dedicada als 10 de desembre de 1123, corresponent a la mateixa dada aquesta obra mestra de decoració mural.

No té pas aquestes condicions de bellesa el que es conserva de la decoració pictòrica de un dels dos absidiols laterals del mateix edifici religiós. Constitueix aquesta una filera d'àngels drets i en actitud de pregonar l'honor degut al lloc on es celebrava el Sant Sacrifici [Fig. 47]. Aquests àngels, dels quals se'n exposen en el Museu de Barcelona i en estat més o menys fragmentari, sis d'ells, no tenen pas la importància per a què puguin comparar-se amb allò que hem descrit abans. La mà que els dibuixà i colorí resultava seca i dura, no tenint pas la traça per simular esclats de color ni prodigar la bellesa que havia sabut infundir en ses obres l'autor de l'absis principal. Les figures dels àngels destaquen sobre fons a faixes horitzontals en blau, groc i vermell, colors que amb el negre i l'ombra donen la tònica general d'aquesta composició que, si no és contemporània, té d'esser poc posterior a la dada de la consagració de l'edifici.

De la decoració del restant de l'església, si pot assegurar-se'n la seva existència, no és possible senyalar-ne els assumptes, ni la seva importància artística. [1]

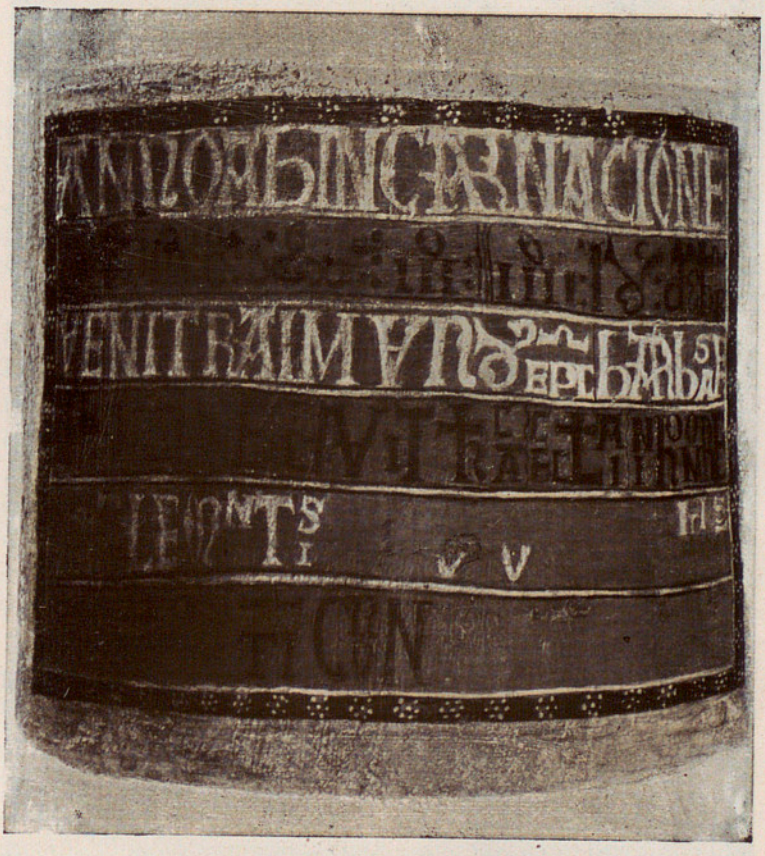
(1) Ha donat la deguda importància a la decoració de Sant Climent de Tahull, D. JOSEP PIJOAN, en el quadern II de sa obra: *Les Pintures murals catalanes*, pàgs. 27-30.

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 45. — LLÀTZER A LA PORTA DE LA CASA DE L'EPULÓ

Detall de les pintures murals de Sant Climent de Tahull
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 46. — INSCRIPCIÓ DEDICATÒRIA

Detall de les pintures murals de Sant Climent de Tahull
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 47. — ÀNGELS ADORADORS DE L'ALTAR

Detall de les pintures murals de Sant Climent de Tahull
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

SANTA MARIA DE TAHULL.—En la vall pirenenca de Bohí, a poca distància de l'església de Sant Climent de Tahull, n'hi ha una altra dedicada a Santa Maria, que li fou en tot semblant en disposició arquitectònica i en decoració. I així consta que fou consagrada l'endemà mateix d'aquella. Com ella avui es presenta empobrida i desolada, per haver-ne estat arrencada la seva decoració mural, que salvà de què emigrés a l'estranger la Junta de Museus de Barcelona, formant actualment part preeminent del Museu d'Art i Arqueologia de la Ciutat Comtal. [1]

L'església de Santa Maria de Tahull havia sofert relativament grans modificacions, a causa de què sempre havia estat destinada als serveis parroquials. Això havia fet que les naus laterals es tanquessin, constituïnt tres capelles per part, a més de una mena de creuer que donava entrada als dos absis laterals. Aquestes modificacions foren potser la causa de què es conservessin les pintures que decoraven les parets i testers d'entrada, poguent-se admirar en part per sobre les capelles laterals i especialment les de la part dreta.

L'absis major oferia una decoració de la qual totes les paraules d'elogi que se li tributin resultarien dignes de la bellesa que ella tenia [Fig. 48].

El diàmetre de l'absis féia uns 3'40 ms. En la conca en quart d'esfera hi ressaltava la grandiosa figura de la Mare de Déu, seguda en ric soli encoixinat, posat al davant de l'auriola ametllada, la que trencava inferiorment i també en sa part superior [Fig. 49]. El soli era a tons de ivori, éssent provist de subpedani en el qual s'hi regoneixien els esclats de variada pedreria. La Verge Mare vestia túnica rosada i blau mantell clos a manera de planeta, presentant una rica franja sobre el pit i vestint també folgada toca del mateix color que el mantell [Fig. 50], la qual estenia sos plecs sobre les espatlles de la Dispensa-

(1) Sala VI, n.º 68-76; *Catálogo*, p. 127-133.

dora de tot bé. Aquesta, a la vegada, era soli vivent de l'Infant Diví, el qual reposava sobre sa falda, ricament habillat amb túnica i mantell, cenyit aquest a manera de la noble toga [Fig. 51]. Les mans de la Mare anaven posades sobre els genolls del Jesuset, com protegint-lo amorosament. Aquest ostentava els peus nusos, a diferència de Maria que calçava noblement elegant sabata provista de franges. El Diví Infant beneïa amb sa dreta i en sa esquerra hi portava enrotllat el volúm de la Divina Llei. Nimbe crucífer honorava la testa del Fill de Déu, mentre que la de la Mare quedava circumdada per un disc de tonalitat daurada. Camper llis de coloració verdosa restava dintre l'auriola, fent ressaltar l'agrupació de les dues persones que més han ennoblit la carn humana.

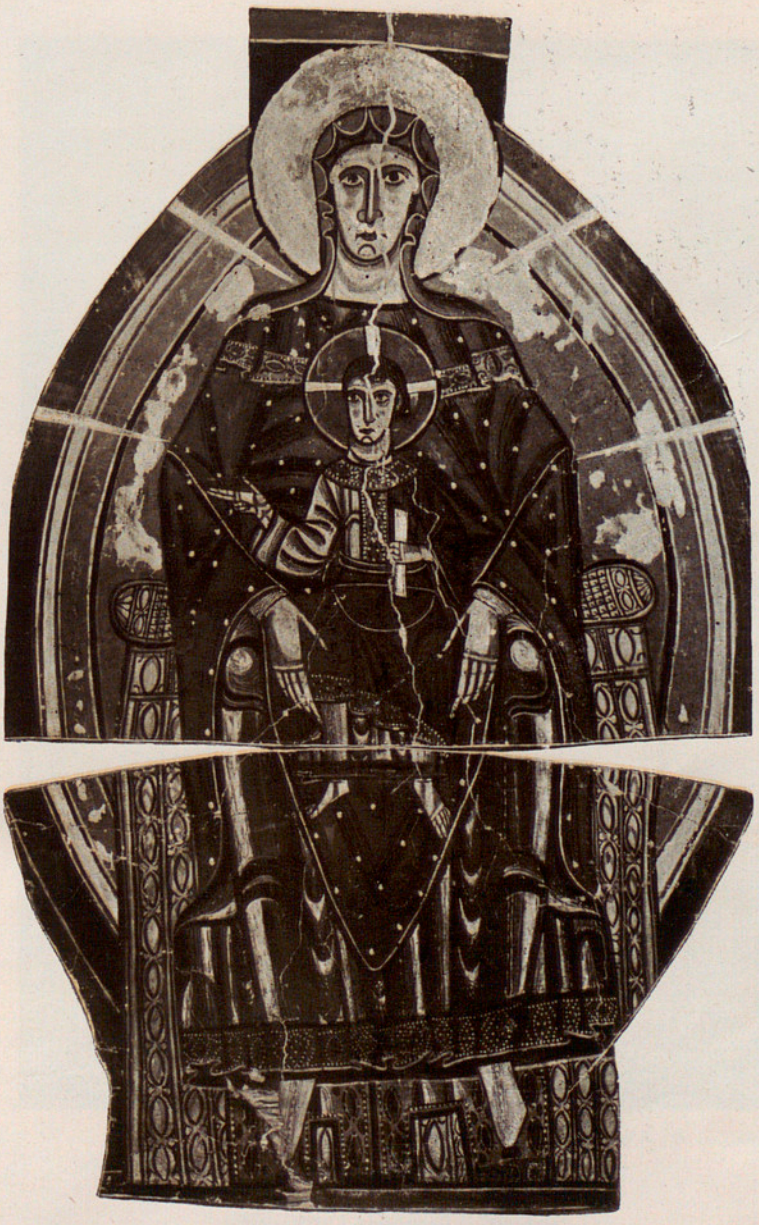
Amb el Fill i la Mare es relacionaven les demés figures pintades en la petxina absidial. Eren aquelles les dels tres Reis dels quals l'un, el més ancià [Fig. 52], restava sol a la part dreta, mentre que sos companys ocupaven l'altre flanc [Fig. 53]. Així en conjunt la composició desenrotllava la història de l'Epifania, o la manifestació del Crist Humanat a tots els pobles, que tenim significats pels tres Reis orientals que tingueren coneixement de la Nativitat del Messies, per l'estrella misteriosa que se'ls aparegué. Aquesta és doble en la composició, quedant simètricament repartida en la part alta dels dos costats superiors de l'auriola ametllada. Els tres Reis figuren les tres edats de l'home, tota vegada que un d'ells està baix l'aparència de un ancià [Fig. 54], l'altre en la de un home de mitja edat, i el darrer simula una plena joventut [Fig. 55].

El de la dreta té sobre son cap el mot STELLA, al·ludint a la de l'aparició ja profetitzada per Elias, estant en actitud reverent i mig postrat i oferint el seu dó inclòs en plat d'or que presenta amb ses mans velades pel mantell, segons era costum entre els orientals. El nom MELCHIOR indica la denominació baix la qual l'han designat els escrits apòcrifs de l'Orient. Els altres dos reis porten també

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 48. — CONJUNT DE L'ABSIS MAJOR
DE SANTA MARIA DE TAHULL
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 49. — LA DEIPARA

Detall de les pintures murals de Santa Maria de Tahull
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 50. — LA DEIPARA

Detall de les pintures murals de Santa Maria de Tahull
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 51. — L'INFANT JESÚS

Detall de les pintures murals de Santa Maria de Tahull
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 52. — EL REI MENCIOR

Detall de les pintures murals de Santa Maria de Tahull
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 53. – ELS REIS GASPAR i BALTASSAR

Detall de les pintures murals de Santa Maria de Tahull
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 54. — EL REI MENCIOR

Detall de les pintures murals de Santa Maria de Tahull
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 55. — ELS REIS GASPAR i BALTASSAR

Detall de les pintures murals de Santa Maria de Tahull
(Museu d'Art i Arqueclogia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 56. — SANT PERE, SANT ANDREU i ALTRE APÒSTOL

Detall de les pintures murals de Santa Maria de Tahull
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 57. — SANT PERE

Detall de les pintures murals de Santa Maria de Tahull
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

els seus dons a la mà, com si per ells no hagués arribat el moment de l'ofertori, ans que l'Infant Diví hagués acceptat el do de l'ancià. Els tres personatges vesteixen túnica curta fins al genoll i mantell també poc llarg, fermat sobre el pit, cenyint les seves testes corona reial i lluïnt dos d'ells en ses cames, mitges de divers color, mentre que l'altre les porta negres, no faltant-los luxós calçat. Els dos magnats del costat esquer van denominats: GASPAS i BALDASAR, ressaltant sobre camper faixat de negre, groc, vert i blau.

Una ampla orla espaia inferiorment la composició epifànica, apareixent en ella un motiu de grega en ziga-zaga, matitzada de variada coloració.

El semicilindre absidial es presentava repartit en uns espais, formant altres tantes hornacines separades per elements arquitectònics, basamentes de fantasia, fust o cano motllurat i capitell per l'estil de les bases.

No tots aquests espais estan en bon estat de conservació ja que, si aquesta és notable en els detalls mitjancers als costats de la finestra central, no ho és tant en els extrems [Fig. 56]. Partint d'aquella envers la part de l'Evangeli, s'hi troba ocupant el lloc preeminent la figura de Sant Pere, mostrant amb sa dreta la clau de porter celestial, que alça amb l'altra mà velada pel mantell, caracteritzant-se la seva testa per la blanca barba curta i la clerical tonsura, no faltant-hi tampoc el nimbe-circular, i més amunt encara la indicació totjust visible del nom PETRVS [Fig. 57]. De la representació que li féia costat totjust n'és visible la silueta del cap i la indicació de una creu que faria referència a la vida del personatge, la qual cosa podria servir de indici per dir que s'hi representaria Sant Andreu. No és gaire més lloable l'estat de conservació en què ha arribat a nosaltres l'ocupant de la tercera compartició. No obstant, resulta alviradora la figura de un jove apòstol que amb sa destra senyala un llibre que sostindria alçat amb l'altra mà. Del demés que hi havia en la mateixa part res pot dir-se'n, a causa del seu estat de destrucció.

El primer ocupant de l'hornacina de l'altra part de la finestra pot assegurar-se que correspondria a Sant Pau, conforme expressa la llegenda que acompanya a la figuració: PAVLVS [Fig. 58 i 59]. L'Apòstol dels Gentils alça també amb sa esquerra velada pel mantell un llibre clos, que amb raó li pertoca, com a distintiu de l'escriptor eclesiàstic. La seva calva testa resulta proveïda de llarga barba acabada en punta. Li fa costat, en posa del tot semblant, la representació de Sant Joan Evangelista [Fig. 60], sots els trets de un adolescent a qui encara no ha florit el pel en la cara. Al damunt d'ell hi resten petits trassos alfabètics, que en altre temps donarien entera la llegenda: IOHANNES. I d'aquesta mateixa part sols en resta un fragment de la figura extrema, que correspondria a un altre apòstol, de qui sols pot assegurar-se que estaria dret com els demés i mostraria del tot descalços els seus peus [Fig. 61].

Dessota d'aquesta mena de galeria destinada al Collegi Apostòlic, se'n conserven els elements necessaris per a donar una idea de la riquesa i fantasia amb què seria ornat aquest conjunt absidial. Tota la basamenta aniria ocupada per una pintura reproduïnt riquíssima estofa que, en sa franja superior, portaria un ample fris que tindria com a peces decoratives uns grans medallons circulars a manera de *clypei*, que contindrien reproduccions de la fauna imaginària que els teixidors orientals prodigaven en sos draps de seda i or, que tan estimats eren pel món llatí. El pintor reproduí un exemplar dels famosos *pallia rotata*, de què parlen els documents vells, contemporanis d'aquesta pintura. De les fantàstiques representacions aquí presents és possible parlar de una àguila esplaiada i amb el bec dirigit vers sa part esquerra, fent-li costat una espècie de cigonya i més enllà un quadrúped que bé podria resultar un lleó; i finalment un dragó mig peix, tota vegada que sa part anterior és com de una mitja fera proveïda de dues potes en les que no hi falten les urpes, a la qual va juntada mitja figura ictiològica [Fig. 62]. Sota d'aquesta

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 58. — SANT PAU i SANT JOAN EVANGELISTA

Detall de les pintures murals de Santa Maria de Tahull
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 59. — SANT PAU

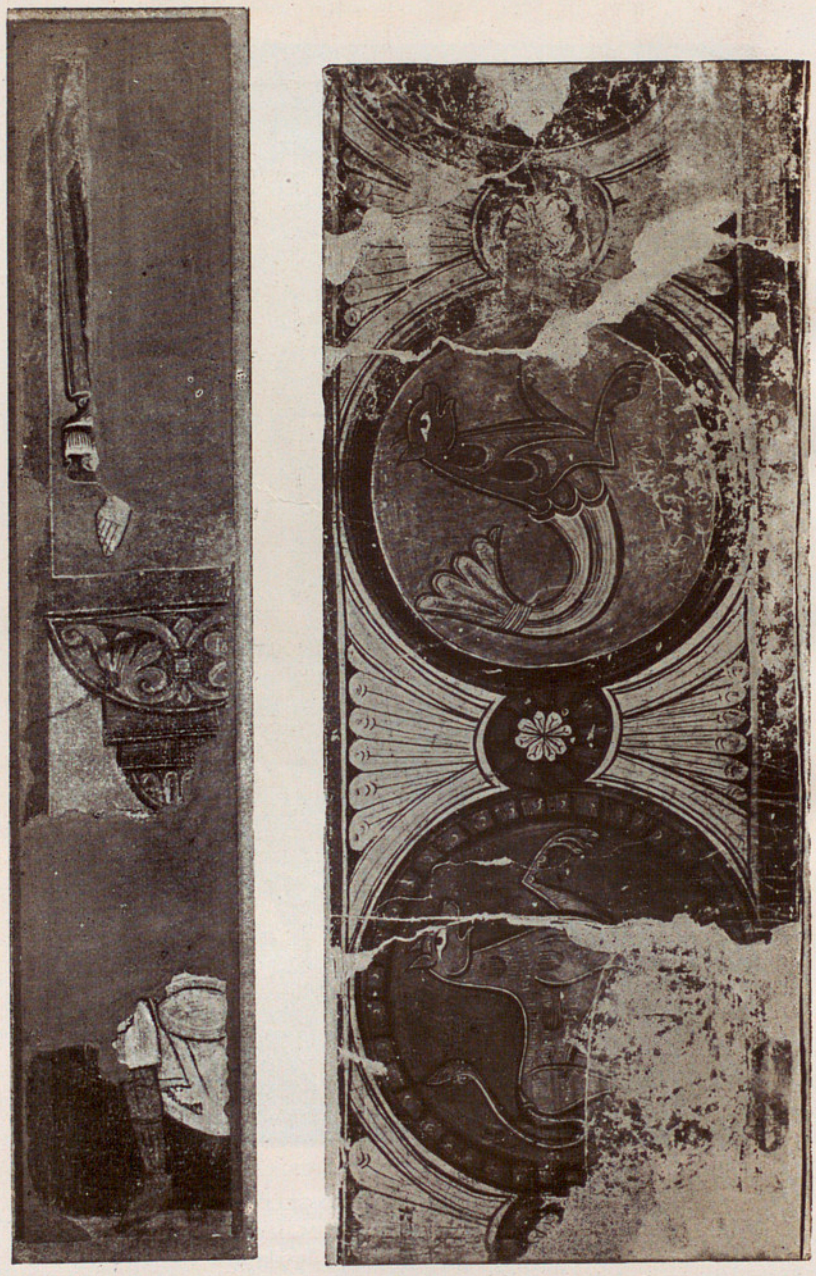
Detall de les pintures murals de Santa Maria de Tahull
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 60. — SANT JOAN EVANGELISTA

Detall de les pintures murals de Santa Maria de Tahull
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixés del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Figs. 61 i 62.—DETALLS DE LES PINTURES MURALS DE SANTA MARIA DE TAHULL
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 63. — L'ANYELL IMMACULAT

Detall de les pintures murals de Santa Maria de Tahull — (Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 64. — EL JUST ABEL

Detall de les pintures murals de Santa Maria de Tahull
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

orla riquíssima, hi penja una imitació de draperia, formosament dibuixant plecs, i qual part superior va enriquida per mitjos florons circulars.

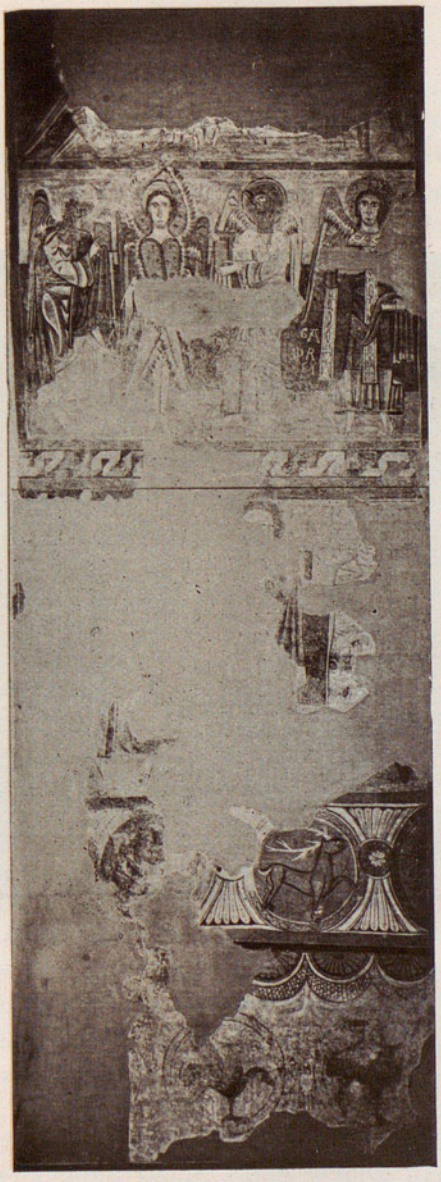
L'absis de Santa Maria de Tahull va acompanyat de dos espais que s'escalonen amb ell, oferint-li més ample ingrés. El més immediat a la conca fins ara descrita, presenta com a tester la repetició de un motiu ornamental, en el qual s'hi regoneixen els trassos guardant la tradició de les llegendes cúfiques. De l'arc avençat en forma de volta a mig canó se'n conserva la part superior i més enlairada, en la que s'hi veu un cèrcol hostatjant una representació de l'Anyell Diví, que aguanta una creu astada i orna la seva testa amb nimbe crucífer [Fig. 63]. Una imitació de núvols amb dues estrelles acompanyen a la santa representació, que resulta prou ben coordinada amb referència al que debia haver-hi a sota. D'aquesta part de la decoració sols és possible parlar de una representació curiosíssima, en la qual s'hi fa coneixedor un personatge en actitud d'oferir un xaiet, que és alçat envers el cel per ses mans púdicament velades [Fig. 64]. Encara que no hi hagi llegenda que aclareixi el significat d'aquesta representació, sembla poder assegurar-se que significa el just Abel oferint al Senyor la part preeminent del seu remat. A tal representació del fill just d'Adam, hi ha indicis de què hi corresponia a l'altra part de l'Anyell una figura en actitud oblatòria, la qual dirigia son esguard vers la representació del Fill de Déu, presentant una mena de plat. Es possible que aquesta nova representació al·ludís al sacrifici de Melquisedec, reproduïnt així un tema que, al segle VIII, havia estat exposat pels mosaïstes de Sant Vidal de Ràvenna. Els dos paraments verticals que acompanyaven aquest arc sembla que portaven una arcuació cada un amb una figura d'apòstol, dreta, per l'estil de les descrites en el cilindre absidial. Més avall, fins a terra, pot suposar-se que no hi faltaria la continuació de la fastuosa estofa de què hem ja parlat i que trobarem encara més endavant.

De l'altra secció de l'avant-absis se'n conserva única-

ment el que correspon a son parament vertical de la banda de l'Evangeli. En la part superior d'aquesta secció s'hi reconeix un inici del coronament, amb la indicació de la secció inclinada, corresponent a l'encaballat de fusta que ostentava l'església primitivament. Sota d'això s'hi veu un ample espai amb quatre grans figures dretes [Fig. 65], la primera de les quals corresponia al simbolisme al·lusiu a l'Evangelista Sant ~~Mateu~~ Lluc; tota vegada que resulta expressat gràficament per un àngel alat mostrant el llibre de l'Evangeli i que, si té el cos en figura humana, no és així la testa que resulta la de un brau. Li fa costat una representació de un serafí, i més enllà encara la simbòlica al·lusió de l'Evangelista Sant Joan, també figurat per un àngel amb testa d'àguila. Queda encara lloc per altra representació de un Príncep de les categories angèliques, que vesteix riquíssim habillament i al qual fa ben coneixedor la llegenda GABRIEL. Es de pensar que tals figuracions anirien semblantment a l'altre costat de l'absis, en correspondència al·ludint als Evangelistes Sant Mateu i Sant Marc, a un querubí i a l'Arcàngel Sant Rafel. A sota del parament que ens ocupa hi anirien representacions de personatges benaventurats, dels quals s'en veu un amb el cap cubert de toca blanca. Més inferiorment encara, hi continuaria la reproducció de l'estofa, de què hem parlat en l'absis i de la qual fa de bon veure un dels motius circulars que ostenta un cèrvol.

Ja hem indicat que la nau de l'església, que en els paraments laterals té a la vora de 10 metres de llargada, estava tota decorada de pintures. Al costat de l'Evangeli s'hi trobava exposada gràficament la història del Judici Universal que, si bé avui la contemplem amb sensibles mutilacions, no per això deixa d'oferir un alt interès iconogràfic [Fig. 66].

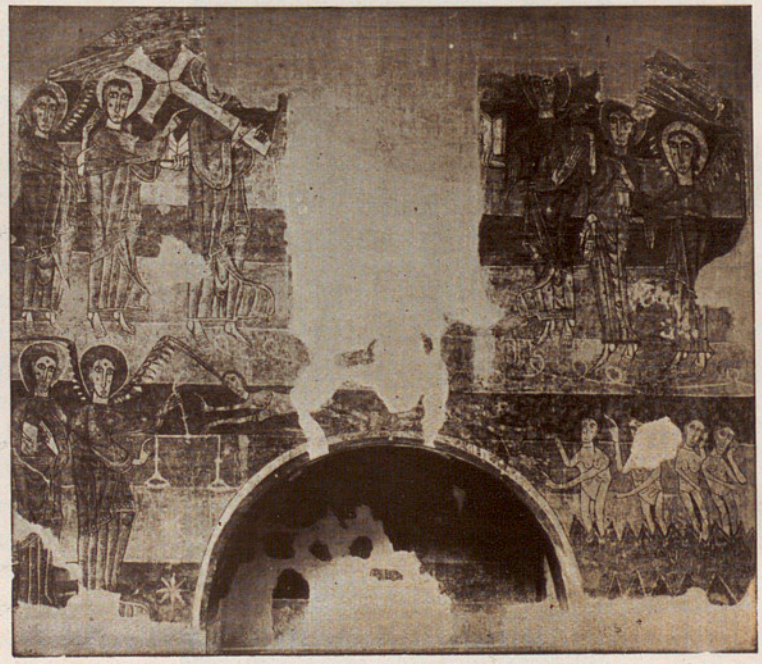
Un primer extens parament, en el qual hi ha una gran arcuació també pintada, oferiria en sa part central la representació terrible del Jutge de vius i de morts, el qual aniria dintre una auriola ametllada i de qui n'és totjust

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 65. — PARAMENT LATERAL A L'ABSIS DE SANTA MARIA DE TAHULL

(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 66. – EL JUDICI FINAL

Detall de les pintures murals de Santa Maria de Tahull

(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

visible un fragment de la part dreta, figuració a la qual feien costat agrupacions de tres personatges a cada flanc. A la seva dreta s'hi veu un varó amb una gran creu al coll, posada la creuera vers la seva esquena, qui podria al·ludir a la passió de Jesucrist, [1] seguint-lo un benaventurat amb un llibre a la mà esquerra i senyalant a la representació del cruciferari; la qual cosa creiem versemblant que faci referència a Sant Joan Baptista, pronunciant les paraules: *Veu's-aquí l'Anyell de Déu qui esborra els pecats del món.* Completa l'agrupació un àngel amb les ales extenses. A l'altre costat, fent joc amb l'agrupació indicada, hi ha la representació de dos àngels, en mig dels quals està la Mitjancera del cristians, Maria Santíssima, com intercedint encara envers el Jutge Suprem per la humanitat, que li fou donada per filla en el Calvari.

Més avall, s'hi troba la representació de Sant Miquel Arcàngel, SANCTVS MICHAEL, amb la balança que, seguint una llegenda oriental, indica l'ofici de judicador de les ànimes, de les quals ne recull les bones obres i decideix sobre si serveixen de contrapès als pecats comesos per aquelles. El sant arcàngel va seguit per una figura de dona, i amb llibre a la mà, la qual porta nimbe circuint la seva testa. A l'altra part de l'arcuació indicada, hi ha la ressurrecció dels morts, significada per quatre figures, unes de les quals, la meitat, expressen el contentament de les ànimes justes, i l'altra meitat el desconhort dels pecadors. Sobre l'arc hi han dues figures més, també la una de les quals es dirigeix envers Sant Miquel Arcàngel per a esser judicada, i la segona voleia vers l'altra part, una vegada demostrada la seva iniquitat.

En el timpà de l'arc, que, més que un portal, sembla esser indici de una capella oberta al gruix del mur, s'hi veu un personatge segut i amb la testa nimbada, el qual alça en una mà un càlzer i en l'altra un vas o copó.

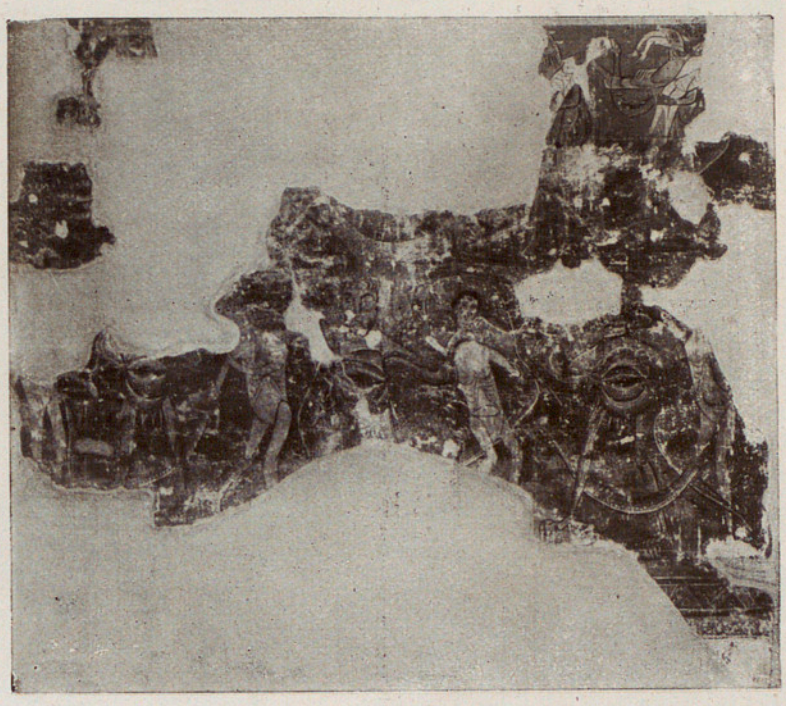
(1) No volem amagar la circumstància de què el qui porta la creu al coll, no dú pas nimbe crucífer. Per significar un àngel portador del símbol de la Redempció, subsisteix la dificultat de què tampoc llueix ales.

Potser en aquesta representació s'hi signifiqui l'oblació del pa i del vi en el Sant Sacrifici.

Un altre gran parament servia per completar la decoració de la mateixa part de tramontana de l'església de Santa Maria de Tahull. En ella el pintor hi donà proves de la seva gran fantasia en representar-hi l'infern, amb estranys i lletgíssims dimonis, atormentant les ànimes reprovades... [Fig. 67]. Allà hi abunden les incoherències d'animals estravagants i de impossible descripció, els quals torturen de mil maneres a les ànimes de figura humana, a les quals el Diví Jutge ha dictat sentència de maledicció [Fig. 68]. Entortolligament de cossos, monstres de cent caps que mosseguen aferrissadament i algunes vegades amb un cert aire bufonesc; allà també ventres en els que s'hi obren boques d'horrible mueca; allà tot contribueix a significar el lloc de l'horror i cruiximent de dents.

Les parets de la part de l'Epístola tenen també decorat amb sensibles mutilacions, però de tota manera resulta en millor estat que les parets del seu davant. En conjunt aquest immens plafó va dividit en tres zones, separades per franges ornamentals en ziga-zaga.

La zona superior està repartida en varis compartiments exposant assumptes, en els quals costa de veure-hi una il·lació lògica [Figs. 69 i 70]. Començant per l'esquerra de l'espectador, en el primer quadro, s'hi veuen dos personatges drets, un dels quals senyala vers el cel. Segueix una molt mutilada història en la qual apareixen dos personatges en una barca que solca les aigues de la mar. La tercera divisió exposa la lluita de un home amb una espècie de fera, que potser sigui un bou, a la qual el personatge fereix al coll amb una llança. El quart compartiment potser al·ludeix a l'assumpció d'Elias cap al cel, havent-hi el seu deixeble Eliseu que recull el mantell del gran profeta. Si aquesta escena té en realitat eixa significació, hem de dir que no està exposada de la manera tradicional bíblica, tota vegada que aquí hi manca el carro de foc. Segueix finalment una ampla compartició,

(Clisé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

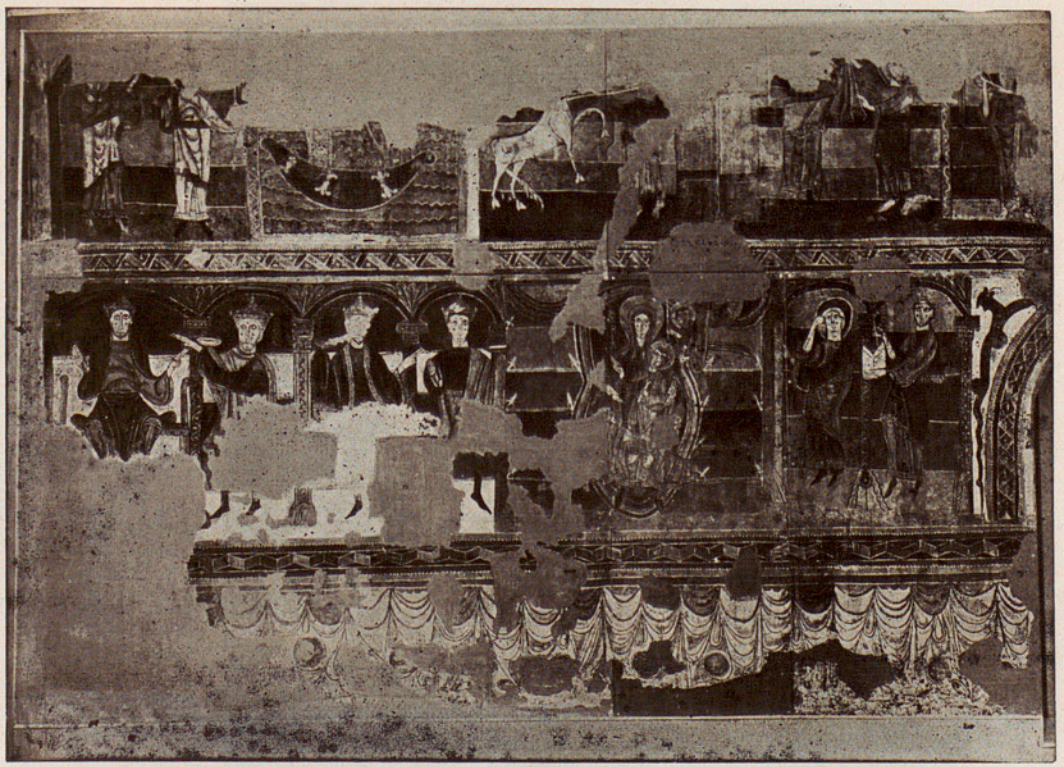
Fig. 67. — L'INFERN

Detall de les pintures murals de Santa Maria de Tahull
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé Mas)

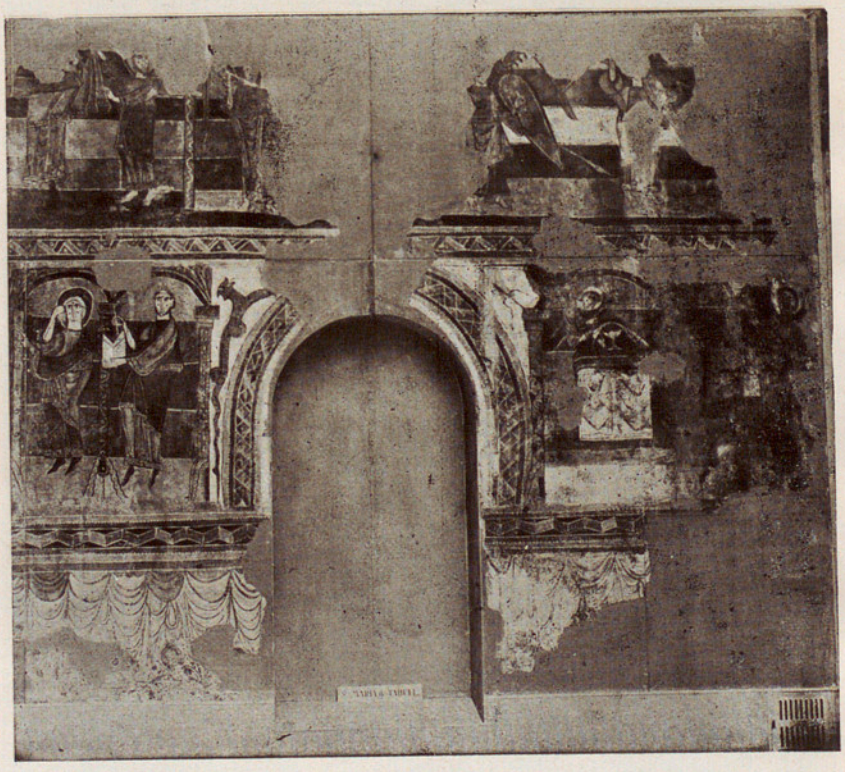
Fig. 68. — TORMENTS DELS CONDEMNATS A L'INFERN
Detall de les pintures murals de Santa Maria de Tahull — (Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 69. — PARAMENT LATERAL DE LA DECORACIÓ MURAL DE SANTA MARIA DE TAHULL

(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 70. —PARAMENT LATERAL DE LA DECORACIÓ MURAL DE SANTA MARIA DE TAHULL

(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

quasi de triple àrea que les fins ara descrites, en la qual s'hi veuen àngels empunyant llances i presentant grans adargues, semicirculars en sa part superior i acabades inferiorment en punta.

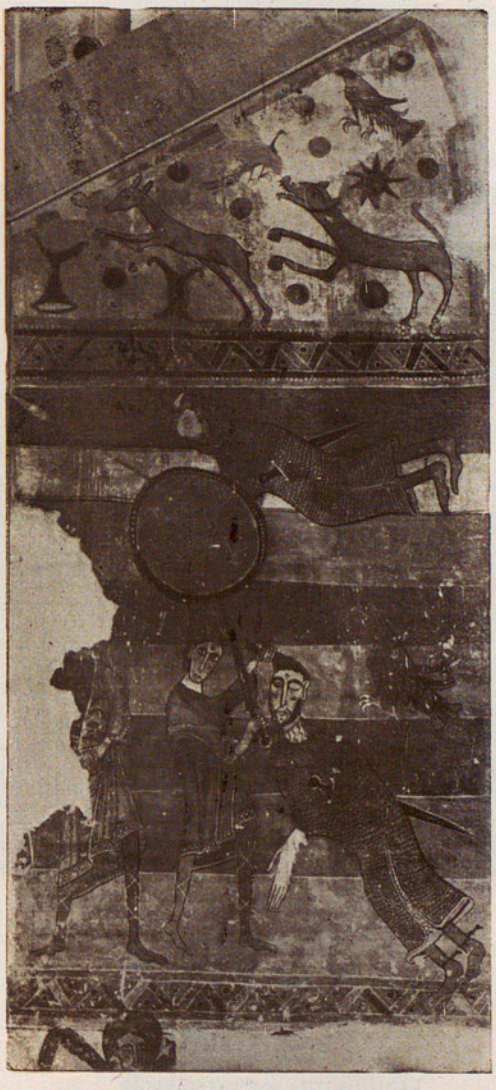
La segona faixa és d'alguna major alçada que la precedent, ja que en ella les figures hi són de mida més gran que la natural. Comença per la part esquerra, dibuixant un pòrtic amb quatre comparticions separades per columnetes, les quals aguanten arcuacions, cada una de les quals abriga a un personatge habillat amb els distintius reials. El qui es troba en primer lloc sèu en bancal encoixinat i fa referència a Herodes, al qui pregunta el Rei que li fa costat sobre el naixement de l'Infant Jesús. Els altres dos Reis que, com els que hem notat en l'absis, exposen les diferentes edats de la vida, semblen dirigir-se a la part oposada a Herodes, lloc que formant una nova divisió expressa dintre una auriola bessona, de doble secció elíptica, la representació de la Mare de Déu amb l'Infant Jesús posat sobre son genoll esquer, mentre descendeix un àngel del Cel que ofereix, no pot dir-se si una creu o un lliri al seu Déu humanat. Fa costat a aquest assumpte una altra mena de pòrtic amb doble obertura, separada per columneta, en la qual s'hi veu un personatge nimbat, presentant la seva destra apoiada en el cap, notant-se al costat altre personatge que li mostra un llibre obert i una mena de ploma d'escriure o estilet. Aquest nou personatge llueix tonsura clerical, i un no pot pas assegurar si faria referència a quan Zacaries, marit de Santa Elisabet i pare del Precursor, recobraria l'ús de la paraula a l'indicar per escrit el nom que debia imposar-se a son fill Joan.

Aquí la zona s'interromp per donar lloc a la portalada, que primitivament s'obria envers la part de mig dia en l'església de Santa Maria de Tahull. Aquesta portalada resta ornamentada per una faixa de dibuix geomètric que contorna el semicircol del portal, deixant un llunetol que queda ocupat per una mena de serpent. A l'altra

part del portal hi resta un compartiment de defectuosa conservació, en el qual s'hi regoneix un sacerdot posat davant de un altar, sobre el que hi va un càlzer cubert pels corporals, apareixent des del cel un àngel turiferari que està encensant. Es de notar que el sacerdot celebrant no sembla lluïr nimbe, mentre que en porta un altre personatge que completa l'escena, qui en actitud d'admiració, assisteix a l'espectacle. Aquí potser s'hi pot veure l'angelical promesa de un fill al sacerdot Zacaries, relacionant-se així l'episodi aquest amb el que ja hem dit anava en altra part del portal.

La zona inferior del gran plafó descrit simula una tapisseria blanca sospesa formant abundantíssims plecs.

El tester de l'església, on modernament s'hi havia obert un portal, conserva la decoració que féia àngul amb la de la part de l'Epístola. De les diverses zones de tal decorat que hi ha a Barcelona, la del cimal, és triangular ja que debia seguir la disposició obligada per les encaballades que hi havia en el teulat de l'edifici. Sembla purament ornamental el que figura d'aquesta secció, en la qual s'hi veu un gos perseguint una daina i aucells, una estrella i diversos tocs circulars sembrats en els espais que restaven entre les figuracions [Fig. 71]. El compartiment que li va a sota és quadrangular, semblant al·ludir la victòria de David sobre el gegant Goliat; estant aquest en la part superior de la composició, en actitud de caure i posat horitzontalment, aguantant encara la llarga llança i una grossa rodella i vestint camisol amb capiró i gorguera de cota de malla. Sota el seu braç esquer s'hi troba la daga o espasa curta que li havien completat les seves armes ofensives i les defensives. En la part inferior de la compartició s'hi troba un personatge, dret i poc visible, que podria esser David llençant la pedra que ferí a Goliat; éssent també representat per la decapitació del gegant per obra del pastor, qui agafa el cap del degollat i l'alçà triomfant, sostenint-lo pels llargs cabells. Si aquesta història té el significat que acabem d'exposar, resulta del tot mancada

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 71. — DAVID i GOLIAT (?)

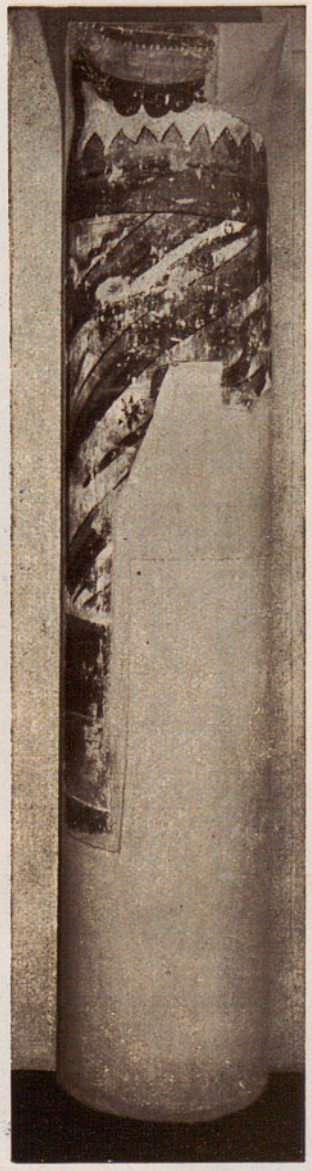
Detall de les pintures murals de Santa Maria de Tahull (Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 72. — DOS PAONS ABEURANT-SE EN UN CÀLZER

Detall de les pintures murals de Santa Maria de Tahull
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 73. — COLUMNA POLICROMADA

Detall de les pintures murals de Santa Maria de Tahull

(Museu d'Art i Arqueologia de Bar.)

(Clixés del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Figs. 74 i 75. — L'ANYELL DIVÍ i PROFETES

Detalls de les pintures murals de Santa Maria de Tahull
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

de perspectiva, notant-se en son camper la representació de una au, la qual sinó al·ludeix a les aus de rapinya que sentiren la farúm de mort, no s'en acaba de compendre la significació. Del compartiment que es trobaria sota la història davídica, sols n'hi ha un cap d'àngel.

Entre els diferents fragments pictòrics de la mateixa església n'hi ha un, que potser anava sobre l'absis de la part de l'Epístola [Fig. 72], en el qual s'hi troba una mena de vas en forma de gran càlzer, amb dos paons en actitud d'abeurar-s'hi, llegint-se la paraula PAVO, per no deixar dubte sobre el significat de les dues aus. Una ampla orla amb un brot serpentejant espaia per sa part superior la composició, tallant-la en sentit diagonal, la qual cosa indica que seguia la direcció obligada per l'encaballada de l'edifici.

Els arcs que separaven les naus de l'església de Santa Maria de Tahull, anaven primitivament sostinguts per columnes cilíndriques, també pintades, de les quals el Museu barceloní en conserva el que pogué extreure'n de una d'aquelles que anava adossada a la paret [Fig. 73]. La seva pintura oferia ratlles de diferent color, baixant en hèlice des de la part superior, que en lloc d'ofrenar capitell s'expandia, convertint la seva secció circular en un perfecte quadrilàter. La decoració d'aquests elements resultava en gran manera banal i de cap mèrit artístic.

El mateix Museu té recollides algunes seccions de la decoració que ostentaven en sa amplada els mateixos arcs formers, que pel que aquelles deixen entendre mostraven les figures de cos enter representatives dels profetes, segons demostra una d'aquestes figures que es presenta gairebé completa, la qual porta adjunt el mot ISAIE [Fig. 74]. La testa d'altre de tals profetes deixa llegir la paraula GEREMIA [Fig. 75]. En un d'aquests arcs la partició de les figures corresponents a cada costat ostentava, dintre un círcol a una manera d'auriola, a l'Anyell Diví que sostenia dreta una creu.

Totes les figuracions de què hem procurat donar

compte es presentaven sobre camper dividit en faixes horitzontals dels colors preeminents en la decoració. Aquests eren: el negre, vermell, groc, terra=ombra i blanc en les composicions de les naus de l'església.

En l'absis principal les pintures llueixen major esclat i puresa de colorit, no mancant=hi amb tota certesa la coloració blava, ni una major varietat de tintes intermitges.

Això és un indici més per confirmar en la creència de què en la decoració de l'església de Santa Maria de Tahull, hi intervingueren, com hem dit al referir=nos a l'església de Sant Climent, dues mans diverses, si bé que poc dessemblants en qüestió del temps en què s'ocuparen de l'extensa composició decorativa, qual possessió és honor pel Museu Barceloní.

SANTA MARIA DE BOHÍ. — La consagració o dedicació de l'església parroquial de Santa Maria de Bohí no l'hem vista en lloc esmentada, encara que el caràcter i disposició primitiva d'aquest edifici indueix a pensar que devia esser aproximadament contemporània de les dues de Tahull.

Aquesta construcció resulta avui terriblement transformada encara que, a l'estudiar les seves característiques, s'ha vingut a deduïr que en la dotzena centúria era un edifici que conservava la forma basilical llatina amb ses tres naus, separades per columnes que sostenien arcs sobre els quals reposava la coberta de fusta. Dels tres absis primitius, el primer ha desaparescut, quedant l'església transformada en una sola nau amb capelles laterals, nau i capelles totes cubertes per voltes de tipu renaixementista.

Les pintures, primitivament, invadien els tres absis i tots els paraments interiors de l'església, apareixent en part visibles per sobre les voltes de les capelles, una secció de les laterals, havent estat precís cercar la seva continuació sota els arrebossats de les capelles, quan es tractà de treure=les dels llocs per on havien estat fetes i trella=

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 76. — PRIMERA SECCIÓ DE LA PINTURA MURAL DE LA NAU DE BOHÍ

(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 77. — TIMPÀ INTERIOR DE LA PORTA DE BOHÍ
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

dar-les al Museu Barceloní. [1] Aquest avui posseeix, en un relatiu estat de bona conservació, les de la nau de la part de l'Evangeli, en les quals s'hi noten elements iconogràfics de difícil interpretació.

Discorria per sobre el conjunt pictòric de l'església, espaiant-lo superiorment, un ample fris, ocupat per una gran serpentina amb fullatges d'estilització vegetal. Sota d'aquest fris, en la secció que anava des del tester de la part de ponent de l'església i el portal d'entrada de la mateixa, hi debia haver desenrotllada una escena en la qual intervenien dos personatges, de mida major que la natural i posats l'un enfront de l'altre com si estiguessin discutint [Fig. 76]. D'aquesta representació sols se'n veu la part inferior de les figures humanes, que anaven vestides amb l'hàbit talar, éssent especial que en la secció dreta de l'espectador hi resti un espai ocupat per traços ondulats, posats horitzontalment, que donen la impressió de simular muntanyes. Més avall i fent socalada amb el que acabem de descriure, hi apareixen dos compartiments, separats per unes torres, en un dels quals es distingeix una mena de drac amb cua acabada en flor, i en l'altre la representació de un dromedari grollerament dissenyat.

El portal d'entrada a l'església de Bohí actualment resta tapiat, substituïnt-lo una obertura que escaixà el tester de l'església, en la part de sol ponent oposada a l'absis. Aquell antic portal, que corresponia a l'època de la construcció de l'església, anava interiorment vorejat per cenefes, reproduïnt un motiu senzillíssim amb una cinta formant plegats a manera de crestetes. La porta era quadrangular, però anava cimejada per un timpà semicircular en el qual s'hi veu encara un gall, que produeix una certa estranyesa trobar-lo en tal lloc [Fig. 77].

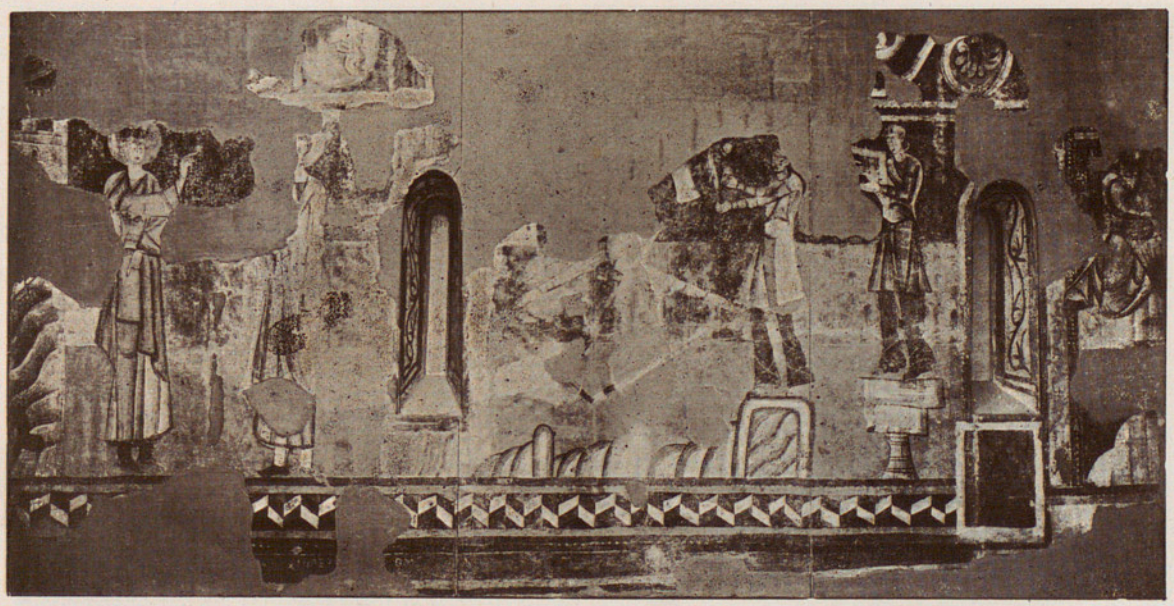
Entre aquest portal i l'absis de la part de l'Evangeli

(1) Sala IV, núms. 55 al 61; *Catálogo*, pàgs. 110 a 117.

hi havia un parament en el qual s'obrien dues finestres a manera d'espitlleres, que s'aixamplaven envers l'interior de l'església. Entre una d'aquestes finestres i l'antic portal a què hem fet referència, s'hi desenrotllava una composició integrada per dues grans figures humanes, dretes, vestides amb llarga túnica i mantell i amb testes nimbades, de les quals la més visible estava en actitud de dirigir l'esguard i senyalar amb la mà dreta a l'altra personalitat de més difícil apreciació, ja que era del tot invisible en sa meitat superior [Fig. 78].

Entre la finestra fa poc indicada i l'altra posada gairebé a l'extrem del parament, s'hi desenrotllava una estranya representació, en la qual intervenien tres figures amb indumentària poc usual, tota vegada que vestien túnica curta que deixava veure des dels genolls avall una mena de bragues o calçons acampanats inferiorment. El primer d'aquests homes està penjat cap avall, portant una espasa en la boca i oferint els braços extesos amb els quals empunya dues altres espases, agafades gairebé per la punta i fent-les acostar per la part de les empunyadures de creuera. Acompanya a aquesta figuració un altre personatge que mostra un glavi en sa mà dreta i està en actitud de jugar amb la punta de l'arma, com si pretingués enfilar-hi dues pilotes o fruites que llença enlaire. Aquesta figura està posada sobre una mena d'escambell, el mateix que la que té al seu darrera, la qual està en actitud de polsar el psalteri. Per aquestes indicacions ja pot veure's com té de resultar estranya i inusitada l'escena que el pintor desenrotllà en l'església de Bohí. Aquesta correspon a una representació de caràcter popular en la qual s'hi exposa gràficament algun joc d'enginy, de joglars i ministrils. [1]

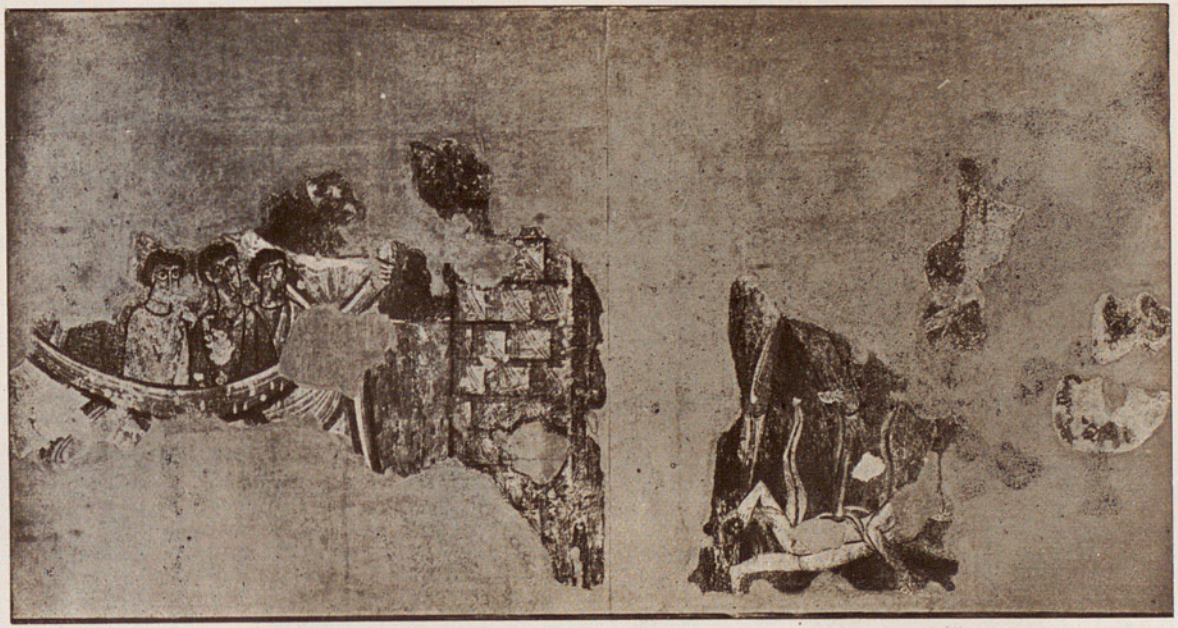
(1) Pot-ser deguin reportar-se aquestes figuracions a episodis narrats en els capítols II i III de la profecia de Daniel. Resulta molt interessant confrontar l'escena de joglaneria i de ministrils treta de Bohí amb la que hi ha dissenyada en la Bíblia dita del Marescal Noailles, existent en la Biblioteca Nacional de París, procedent del monestir ampurdanès de Sant Pere de Roda, (vol. III, fol. 64 vers.)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 78. — SEGONA SECCIÓ DE LA PINTURA MURAL DE LA NAU DE BOHÍ
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 79. — FRAGMENTS DE LA DECORACIÓ MURAL DE BOHÍ
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

Entre la segona finestra, que va decorada per motius d'estilització vegetal en forma de brots serpentejants, i l'espai absidial, hi restava un pla, en el qual el pintor hi dissenyà una figura humana barbada, vestint túnica i mantell, la qual té al costat de la testa unes lletres incoordinables, de les que sols se'n distingeixen una S, una L i una I.

Sota d'aquestes composicions, que qualificarem d'estranyes i indesxifrables per nosaltres, hi anava una orla de motiu igual a la que hem notat en la portalada, restant sota aquella franja ornamental un espai llis, que primitivament contenia un llarg epígraf del qual avui se'n veuen sols algunes lletres incoordinables, devent-nos plànyer de què no s'hagi conservat aquesta llegenda, que potser ens donaria la interpretació justa de les escenes de què hem volgut provar de donar una idea. [1]

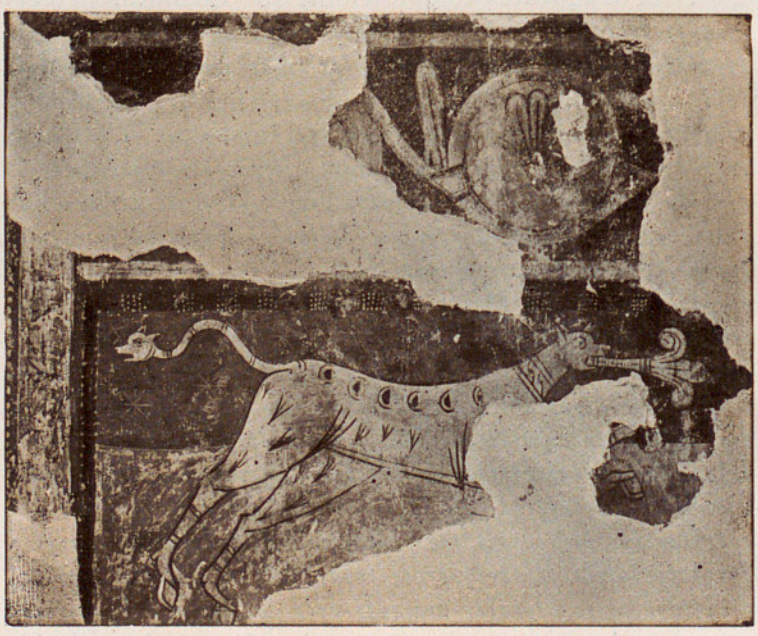
El Museu de Barcelona conserva, además, altres detalls d'ornamentació pictòrica de Bohí. Gairebé tots aquests elements es troben en un deplorable estat de mutilació que els fa indescriptibles i, per tant, inexplicables. Corresponien aquests elements, gairebé tots, a la decoració dels arcs que separaven la nau central de la de cap a tramontana.

Començant per la més propera als absis, apuntarem que en ella s'hi entreveu un fragment al·lusiu a l'infern, tota vegada que sembla exposar un mal esperit trepitjant a un condemnat, que està revolcant-se entre el foc [Fig. 79]. Segueix a aquesta una composició en la qual hi són de notar tres persones dintre una embarcació que solca el mar. Correspon al segon arc una ben estranya figura de drac, amb la cua acabada amb testa de serpent, la qual ofereix en la seva boca una floració a manera de llir,

(1) El Conservador del Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona, don Emili Gandia, copià, a Bohí mateix, les lletres que pogué vesllumbrar d'aquesta inscripció, en la que hi ha el mot PRECO, usat en el capítol III, vers 4 de la Profecia de Daniel.

notant-s'hi al damunt d'aquest animal fantàstic una ampla orla d'estilització vegetal [Fig. 80].

Més important resulta esser la composició que anava envers l'altre arc de l'església. L'escena desenrotllada en aquest plafó quadrangular està treta del sagrat llibre dels Fets Apostòlics, en el qual s'hi conta la lapidació i mort de

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 80. — FRAGMENT DE LA DECORACIÓ MURAL DE BOHÍ
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

Sant Esteve, diaca i primer màrtir del Cristianisme [Fig. 81]. El benaventurat levita està ja caigut a terra, per efecte dels cops de pedra que llencen contra d'ell tres homes, però el sirvent de Crist aixeca els braços vers el Cel que s'obra, apareixent entre núvols la *dextera Domini,* que beneeix el sacrifici del fidel ministre de Déu. Es de

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 81. — LAPIDACIÓ DE SANT ESTEVE

Detall de la decoració mural de Bohí. — (Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 82. — DECORACIÓ EXTERIOR DEL PORTAL DE BOHÍ
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

veure en aquesta representació, fent contrast amb la posa del Sant, l'actitud dels tres jueus que furiosos llencen vers ell una pluja de grossos còdols, havent el pintor tingut gran enginy en reproduïr el moviment natural del cos i dels braços al fer l'esforç de llençar les pedres. Una inscripció, que es fa visible prop la figura del Sant, dóna el nom d'aquest: SANCTVS STEFANVS, trobant-se prop dels butxins altre epígraf en lletres gregues que s'ha volgut interpretar com si digués: TEODOROS.

No veiem pas ben segura tal darrera llegenda, en la qual algú ha dit que hi havia el nom del pintor, que així fóra un oriental vingut a nostres terres; havent-se també volgut trobar concomitàncies entre la solemnitat de Sant Esteve i la de Sant Teodor en el Menologi grec. [1]

A l'esquerra de l'escena del martiri del Protomàrtir s'hi entreveu un element de separació, en el qual s'hi ha volgut distingir la porta de Jerusalem, anomenada de Sant Esteve, molt coneguda pels peregrins. [2]

Figuren també entre les pintures murals de l'església de Bohí dos altres fragments que anaven col·locats en els arcs més immediats a la banda de la nau de l'Epístola. En un d'aquests s'hi distingeix part de una figura humana, tenint un ocell a la mà, i més amunt, en altre compartiment, l'extremitat inferior de un personatge vestit amb llarga túnica. Un detall digne d'esment és que, apart de la primera figura, s'hi conserva un element arquejat, indicador de què aquest troç de pintura aniria ben a la vora de un dels arcs que partien l'església. Un fragment de llegenda, massa incomplet, acompanya la primera representació. L'altre fragment de pintura mural presenta una mena de fantàstic griu, amb llarga cua entortolligada al coll de la fera, anant-hi al damunt un gran espai partit diagonalment, formant triangles i veient-se a sota part

(1) JOSEP PIJOAN: *Les Pintures Murals Catalanes*, p. 33, làm. XV.
(2) Id. Id. Id.

d'altra bèstia imaginària, vora de la qual sembla llegir-se: VIPRA.

Queda ja indicat que el portal primitiu de l'església de Bohí, que anava obert vers la part de tramontana, tenia decoració pictòrica que sobreixia a l'exterior de l'edifici. Aquesta pintura aniria amparada per un atri cubert, que ajudaria a la conservació de un tal decorat, que formava un gran plafó sobre el portal i baixava fins poc més avall del lloc on arrencava l'arc semicircular de tal obertura [Fig. 82]. En aquesta pintura s'hi vèia, entre orles geomètriques de variat color, en les quals s'hi regoneixia la imitació de grans franges emmosaicades que espaiaven un camper, el monograma de Crist o Agnus Dei dintre ampla corona o nimbe circular, que era enlairat per quatre àngels [Fig. 83], veient-se més avall unes figures, almenys en nombre de quatre, vestides amb amples túniques de riques orles, les quals estaven en actitud d'ofrenament de uns llibres, que sostenien amb les mans velades pels propis mantells. [1] Serien els Evangelistes, llegint-se prop de un ...LIS...

En l'espai inferior a tals pintures, en ambdós costats del portal i en els paraments purament arrebossats, s'hi entreveuen figures vàries i s'hi llegeixen avui encara multitud de inscripcions, de vàries èpoques i significació, demostrant que és ben antiga la costum de pretenir consignar un record en les parets netes de qualsevol edifici.

En conjunt les pintures de Santa Maria de Bohí semblen degudes a una sola mà, que no era pas la de una sumitat artística. En totes parts el pintor hi donà proves de tenir una mà dura, amb la qual amb trassos secs pretenia

---

(1) Don MACARI GOLFERICHS ha observat que aquesta decoració pictòrica del portal bohinenc té que atribuïr-se a la tradició moçàrabe, conservant el tipus cordobès, puix que ve emmarcada per un *alfiz*, disposat com els de les portes de la *djama* de Còrdoba, amb sos mosaics i complicada ornamentació de relleu, traduïts a Bohí per trassos de colors-terres, conservant el marcat caràcter del califat (*Arte y Artistas*: *La Vanguardia*, 4 juliol de 1924.)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 83. — ÀNGEL TENANT UNA AURIOLA

Detall de la portalada de Bohí
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 84.—CONJUNT DE L'ABSIS DE SANT MIQUEL DE LA SEU DE URGELL
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

donar-hi la impressió del pleguejat. Ell usava els colors negre-intens i terra-ombra, el blanc, el vermell, el groc i les combinacions d'aquests colors. En el parament exterior del portal s'hi noten el blau i el verd. Tots els colors posats en amples faixes servien de camper sobre el que reeixien les figures, veient-se en la composició referent al martiri de Sant Esteve que l'artista sembrà d'estrelles l'espai que restava entre les figures. Tot indueix a creure que aquesta decoració correspon a la plenitud de la dotzena centúria.

SANT MIQUEL DE LA SEU DE URGELL.— Unida al claustre canonical de la Seu de Urgell, s'hi veu una petita església, de una nau amb creuer i triple absis, que antigament havia estat dedicada al Príncep de l'Apostolat, però més tard fou anomenada de Sant Miquel, éssent aquesta la titulació amb la qual és coneguda.

L'església ha volgut esser suposada catedral primitiva del bisbat de la Seu, i de la seva existència n'hi ha al·lusions en 993 i més ençà. Fa alguns anys que va esser venut un altar gòtic ben notable, que ara corre fet trossos en museus i col·leccions. Aquest retaule pot atribuïr-se al començament del segle XV, conservant-ne una bona part el Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona. Aleshores, darrera el retaule, hi van aparèixer les pintures murals romàniques, que decoraven l'absis, que mideix una amplada de poc més de 5 metres. La relativa bona conservació d'aquestes pintures va esser la causa de què s'adineressin bé i fossin arrencades, éssent finalment adquirides pel Museu barceloní. Sobretot el bon estat de conservació fou obtingut en la part mitgera de la decoració, la qual acredita tot un artista. [1]

La distribució d'assumptes és com anirem dient:

La representació del Déu Omnipotent sobressurt sobre camper blau dintre auriola apuntada i pròlixament

(1) Sala IV, núm. 62 del catàleg, pàgs. 117-119, fig. 150.

ornamental [Fig 84]. Un subpedani semicircular soporta els nusos peus del Déu Creador, qui està segut en seient encoixinat, beneïnt amb sa destra i presentant un llibre misteriós sobre el genoll esquer, aguantat per l'altra mà. Els símbols dels Evangelistes completen la decoració de la conca absidial, havent-hi indicis de l'home i del lleó, corresponents a Sant Mateu i Sant Marc. A l'altre costat

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 85. — SÍMBOL DE L'EVANGELISTA SANT LLUC
Detall de les pintures murals de Sant Miquel de la Seu de Urgell
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

hi ha l'àguila del Vident apocalíptic i el brau, llegint-se prop d'aquest darrer animal la frase: NISI LVCIS [Fig. 85], mentre que el lleó ostenta aprop d'ell la llegenda MARCVS. Amples orles rodegen la conca absidial, éssent notable la que separa aquesta dels assumptes exposats inferiorment.

En la secció semicilíndrica, a la qual s'obren tres finestres, que van decorades amb motius vegetals estilitzats en el gruix de la paret atramujada, hi anirien quatre agru-

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 86. — SANTS ANDREU i PERE

Detall de les pintures murals de Sant Miquel de la Seu de Urgell
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 87. — LA MARE DE DÉU i SANT JOAN EVANGELISTA

Detall de les piutures murals de Sant Miquel de la Seu de Urgell
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

pacions de santes figures, dretes. Començant per la part esquerra de l'espectador hem de dir que en la primera secció, entre l'aresta absidial i la primera finestra, no hi resta res, éssent impossible tractar de les tres o quatre representacions que l'omplirien. Entre la primera i segona finestra el pintor hi representà Sant Andreu SANCTVS ANDREAS qui ostenta una petita creu astada, distintiu del seu martiri, fent-li costat una representació de Sant Pere SANCTVS PETRVS qui ostenta les claus al·lusives al seu poder celestial [Fig. 86]. Ambdós personatges estan dirigits l'un envers l'altre, terciats. En mig de la segona i tercera finestres s'hi veuen la Mare de Déu i Sant Joan Evangelista, SANCTA MARIA, SANCTVS IOHANNES, habillada la Mare de Crist amb mantell clos sobre la testa, fent-li de toca, i el Deixeble Estimat, com els demés apòstols, túnica i mantell creuat al cos. Aquest sembla està en conversa amb la Mare de Déu i adoptiva seva, la qual porta en la seva mà esquerra velada pel mantell una rica corona gemmada, mentre que l'Apòstol presenta el llibre clos [Fig. 87].

En l'últim espai, entre la tercera finestra i l'aresta absidial, s'hi regoneix Sant Pau, SANCTVS PAVLVS [Fig. 88] i altre apòstol poc visible, que és de pensar representaria Sant Jaume SANCTVS IACOBVS quedant del tot perdut l'altre sant que els devia fer costat.

Per la part superior d'aquestes figures hi passa una faixa blanca, la qual oferiria llegenda alfabètica, de la que és difícil desentranyar-ne el sentit i que anem a transcriure a continuació: ...DOQVAE SVMPSI MEMBRA VEHENDO. Més enllà s'hi troben noves lletres a les quals sembla llegir-se ...NDE RE CRE... IVDEX SAN...

La socalada de l'absidiol deuria presentar les acostumades estofes que clourien l'altar.

La decoració mural de Sant Miquel de la Seu, ja hem indicat que és feta de un bon artista, excel·lent decorador. Nosaltres ens atreviríem a suposar-la de una mateixa mà que un pali de la col·lecció de don Santiago Espona, i un

baldaquí del Museu Episcopal de Vich, dels quals ens ocuparem més enllà. La identitat en la manera de plegue-jar i el caràcter en què estan escrites les llegendes, com aquí abundants en el pali i en el baldaquí i també difícil-ment interpretables, permeten apuntar el que diem.

Els colors d'aquesta decoració són: dos vermells, ne-gre, ombra, groc, blau i blanc, amb les vàries combinacions d'aquestes tintes. Recordarem aquí que en el Museu de Barcelona hi han dos quadres, exposant les mitges figures de Sant Andreu i Sant Pere, de Maria Santíssima i Sant Joan, les quals foren arrencades de dessota de la brillant decoració absidial, regoneixent-s'hi encara amb gran segu-retat les dites mitges figures, les quals acrediten a l'artista d'excel·lent preparador de la seva obra. [Vegi's les figs. 17 i 18].

Un diria que es tracta de una decoració mural de la meitat de la dotzena centúria.

MUR.—A unes tres hores de Tremp, hi ha la parrò-quia de Santa Maria de Mur, que havia estat antigament canònica agustiniana i que se sab fou consagrada en 1069, per Guillem, bisbe de Urgell. [1] L'església és de tres naus amb dos absidiols que fan costat al central que se sab foren dedicats a Santa Maria, Sant Pere i Sant Esteve. [2] L'absis major fou pintat amb decoració que, si efectiva-ment no era pas de un gran mestre, tenia uns aires de dignitat i magnificéncia veritablement notables. Aquesta

(1) El Comte de Pallars, Pere, *edificator aut custos Sancte Marie de Muro*, posà l'església de Mur sota la protecció apostòlica, en 1 d'Abril de 1100, i en 1108 el mateix Comte Pere, junt amb sos germans Arnau i Bernat, la dotén *pro remedio animarum parentum Raimundi cuius corpus in ipsa ecclesia requiescit*, i, el de València la seva esposa. I fan constar que la Santa Seu acceptà l'església per medi de Urbà II, al qual la oferiren el bisbe de Barbastro, Pons, i l'Arquebisbe de Toledo. (Nota facilitada per Mossèn Josep Rius i Serra, Prev.)

(2) JAUME VILLANUEVA: *Viaje Literario*, vol. X, p. 188 i v. XII, p. 73.—JOSEP GODAY: *Una iglesia románica policromada;* article amb il·lustracions, inserit en la revista *Museum*, v. IV, pàgs. 45-53.

(Clixés del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 88. — SANT PAU

Detall de les pintures murals de Sant Miquel de la Seu de Urgell
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé del Mus. d'A. i A. de Bar.)

Fig. 89. — ABSIS PRINCIPAL DE L'ESGLÉSIA DE MUR

De una còpia feta per l'Institut d'Estudis Catalans
(Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona)

(Clixé Mas)

Fig. 90. — EL PANTOCRATOR
Detall de les pintures murals de Mur

decoració avui ja no és en el seu lloc, havent-se perdut per l'art de la terra, tota vegada que fou arrencada i després venuda a Boston, als Estats Units [Fig. 89].

En el quart d'esfera absidial, dintre auriola amicdaloidea, s'hi trobava la representació del Pantocrator [Fig. 90], vestit amb mantell creuat al cos i túnica, un i altra amb franges, qui alça la dreta fins a l'altura de la seva cara i amb un aire més aviat amenassador que no pas benedicent, i té en l'esquerra un llibre obert en el qual s'hi troben les paraules: EGO SVM VIA, VERITAS ET VITA. —NEMO VENIT AD PATREM NISI PER ME. Nimbe crucífer circonda la seva testa, i està segut sobre un coixí, sens que es faci visible el sustentacle del banc o soli, i té sos peus nusos al damunt de un subpedani també encoixinat. La representació del Senyor ressurt sobre camper estrellat, veient-se als costats de sa faç les lletres *Alpha* i *Omega*, indicadores de la suprema dignitat de l'Omnipotent; espaiant-lo l'auriola que exteriorment ofereix ondulacions indicadores de núvols. Al voltant hi havia les set llànties, penjants de tres fils cada una i en forma d'olles les quatre de la seva dreta, i de copes les tres de l'altre costat. Són les de que parla el capítol IV de l'Apocalipsis, vers 5, quan descriu que del soli del *supra sedem sedens* ne sortien llamps i tempestes i set llànties, que són els set esperits de Déu. I la visió apocalíptica aquí recordada continua dient que davant de la càtedra del Senyor hi havia un mar cristallí i al mig i al voltant quatre animals semblants al vedell, al lleó, a l'home i a l'àguila. Tot això és el que es trobava fidelment reproduït en aquest absis, en el que hi apareixen els símbols alats de l'àngel i el lleó a un costat del Salvador i l'àguila i el bou en la seva part esquerra. Uns epígrafs esplicatius dels símbols evangèlics estan ben aprop de les respectives figures, les quals reposen sobre nuvolades i destaquen en mig de grans estrelles, deixant llegir uns versos llatins concebuts en aquests termes: